

PÅ ARBETARKVINNORNAS BEKOSTNAD

– en rapport om levnadskostnadskrisen
och Tidöregeringens ojämsställda krispolitik

Lina Stenberg

arena idé

April 2023

Lina Stenberg är författare till boken “Feminism på riktigt” (Premiss förlag, 2022), skribent och opinionsbildare.

På arbetarkvinnornas bekostnad

Stockholm 2023

©Arena Idé och författaren

Grafisk form: Simon Karlsson

Rapporten kan laddas ner från www.arenaide.se/rapporter

Innehåll

Sammanfattning.....	5
1. Inledning	6
Rapportens upplägg	7
Jämlik jämställdhet – feminism på riktigt.....	7
2. Ojämlighetens ekonomiska förlorare	10
Vad kostar det att leva för svenska hushåll?.....	11
Arbetarkvinnorna har dragit nitlotten	12
Inte bara ekonomin som blivit sämre	13
Ensamstående mammor och utlandsfödda kvinnor i arbetaryrken – de redan mest utsatta.....	15
Dyrare att vara ensamstående förälder	17
Inte bara lönen som avgör.....	17
Ökade levnadskostnader för de fattigaste	18
3. Levnadskostnadskrisen slår hårdast mot arbetarkvinnorna	20
Kvinnors vittnesmål – när pengarna inte räcker till	22
Enkätundersökning och intervjuer.....	22
De redan fattiga har det tuffast	23
Väljer bort tandläkarbesök	23
Väljer bort att äta	23
De ökade priserna har slagit hårt.....	24
Barnens oro ökar.....	24
Går räkningarna att betala?.....	25
Den ökade stressen när det ändå inte går	25
Har inga marginaler.....	26
Oväntat stor hyreshöjning	27
Ensam som ensamstående.....	27

Varför är det så orättvist?	28
Vad behöver bli bättre?	28
4. Krisbekämpningen hittills – på arbetarkvinnornas bekostnad	30
5. Jämlik jämställdhet i tider av levnadskostnadskris – ett krispaket	34
Att kunna leva på sin inkomst	34
Ett krispaket för jämlik jämställdhet	35
Del 1: Bättre arbetsvillkor och löner för arbetarkvinnor	36
Del 2: Bättre ekonomiskt stöd till ensamstående mammor.....	37
Del 3: Jämlik tillgång till samhället.....	39
6. Slutsatser	41
Källförteckning.....	42

Sammanfattning

SVERIGE BEFINNER SIG I EN SVÅR EKONOMISK KRIS, och med skenande priser på el, bensin och inte minst mat har den ekonomiska krisen förvandlats till en levnadskostnadskris.

DEN HÄR RAPPORTEN ANALYSERAR hur arbetarkvinnor drabbas av levnadskostnadskrisen.

RAPPORTEN BYGGER PÅ statistik, djupintervjuer och 335 svar på en enkät som föreningen Makalösa föräldrar gjort bland sina medlemmar.

RAPPORTEN KONSTATERAR ATT de försök som hittills har gjorts för att bekämpa krisen har varit otillräckliga för att lindra krisen för arbetarkvinnorna. Vad värre är: krisbekämpningen har skett på arbetarkvinnornas bekostnad.

I DEN HÄR RAPPORTEN UTGÅR VI FRÅN BEGREPPET jämlik jämställdhet.¹ Jämlik jämställdhet innebär att alla kvinnor kan leva på sin inkomst, arbeta ett helt arbetsliv och kombinera jobb med familjeliv.

RAPPORTEN FÖRESLÅR ETT KRISPAKET som är riktat till dem som behöver det bäst. Ett krispaket som bidrar till jämlik jämställdhet – i stället för ökade klyftor.

1 Begreppet jämlik jämställdhet är utvecklat för LO:s Jämställdhetsbarometer. Det används och förklaras också närmare i boken *Feminism på riktigt* av Lina Stenberg (Atlas 2022).

1. Inledning

”Jag äter oftast bara frukost, en deciliter havregrynsgröt för att ha råd att ge barnen tillräcklig och bra mat, sedan äter jag lite av kvällsmålet med dem, deras eventuella rester och dricker mycket vatten.”

Orden kommer från en ensamstående mamma i 40-årsåldern som har svarat på en enkät genomförd av organisationen Makalösa Föräldrar under hösten 2022. Och hur hjärtskärande vittnesmålet än är så är hon inte ensam. Inte nu, i levnadskostnadskrisen, i 2020-talets Sverige.

Under våren 2023 har en rad civilsamhällsorganisationer slagit larm. Under våren 2023 märks en nöd som de inte har sett på årtionden. Inte sedan 1990-talskrisen är det lika många som söker stöd för det absolut mest nödvändiga.

Inflationen har ökat markant det senaste året till följd av att maten blivit dyrare och elpriset skjutit i höjden.

Prisökningarna har varit märkbara för de flesta svenskar. Men värst drabbade är de som redan före krisen levde på marginalerna. Och enligt experterna syns det ännu inget stopp för utvecklingen. Under 2023 förhandlas hyreshöjningar, och i exempelvis Stockholms stad innebär överenskommelsen med privata hyresvärdar höjningar med 4,75 procent från 1 februari 2023 (Hyresförhandlingsbloggen 2023).

Den här rapporten handlar om hushållen med lägst inkomster. Arbetarkvinnor – det vill säga kvinnor med som längst gymnasieutbildning med SCB:s definition –, utlandsfödda kvinnor och hushåll med ensamstående mammor utmärker sig.

Men hur ser situationen ut för kvinnorna med lägst inkomster, i vardagen? Vilka strategier tvingas de till när det redan svåra har blivit ännu svårare?

Den här rapporten beskriver detta. Den återger de här kvinnornas egna röster, egna vittnesmål.

Men det går inte att stanna där. Rapporten beskriver de senaste årtiondenas systematiska nedprioritering av kvinnor i arbetyrken, av ensamstående mammor och utlandsfödda kvinnor med låga inkomster. Nu är läget akut, nu måste samhället prioritera om.

Det handlar om att tillämpa en politik för jämlik jämställdhet – feminism på riktigt. För att kompensera de hushåll som länge halkat efter och som nu knappt klarar att hålla näsan över vattenytan – eller som faktiskt inte får pengarna att räcka.

Den här rapporten analyserar dagens situation och den politik som förs utifrån tre grundläggande utgångspunkter för jämlik jämställdhet: att alla ska 1) kunna leva på sin inkomst, 2) kunna jobba ett helt arbetsliv och 3) kunna kombinera jobb och familjeliv. Utgångspunkterna är hämtade från en modell för jämlik jämställdhet som utvecklats för LO:s Jämställdhetsbarometer.

Det går att skapa ett Sverige där klass och kön inte avgör vare sig livskvalitet i vanliga tider eller möjligheten att försörja sig och sin familj i tider av kris. Det går att skapa ett jämlikt jämställt samhälle – om vi vill.

Om detta handlar denna rapport. Den visar på problemen – och ger förslag på politiska lösningar. För nu krävs en politisk krisinsikt – och ett krispaket för jämlik jämställdhet.

RAPPORTENS UPPLÄGG

Rapporten börjar med en kort beskrivning av begreppet ”jämlik jämställdhet”.

Sedan följer en kortfattad genomgång av hur den ekonomiska krisen sedan 2022 drabbat arbetarkvinnor – i synnerhet ensamstående mammor och utlandsfödda kvinnor. Sedan görs ett försök att fördjupa bilden med kvinnors egna upplevelser av hur de påverkats av krisen. Det görs genom en sammanställning av ensamstående mammors och utlandsfödda kvinnors svar i en enkätundersökning samt enskilda djupintervjuer. Slutligen görs en analys av vilken typ av politik för jämlik jämställdhet som kan avhjälpa både de akuta problem som kvinnorna beskriver och de potentiella långsiktiga följderna av krisen. Rapporten avslutas med en sammanfattande diskussion.

Materialet till den här rapporten består dels i insamlad offentlig statistik och fakta, dels i resultaten från en enkätundersökning genomförd under hösten 2022 av organisationen Makalösa Föräldrar. Utöver det har två separata, anonyma intervjuer genomförts med kvinnor som drabbats av levnadskostnadskrisen.

JÄMLIK JÄMSTÄLLDHET – FEMINISM PÅ RIKTIGT

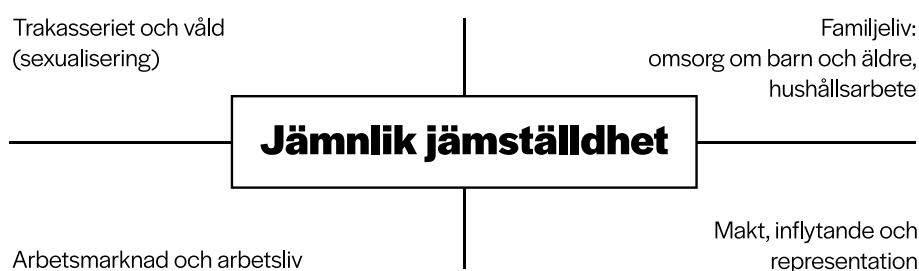
”Jämställdhet” är ett begrepp som de flesta är överens om. ”Jämställdhet betyder att kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter”, som Jämställdhetsmyndigheten skriver på sin webbplats.

Men när det kommer till både konkreta mål för jämställdheten och politiska förslag för att uppnå jämställdhet finns det stora skillnader, inte minst i partipolitiken. Detta trots att svenskarna i allmänhet vill ha ett jämställt samhälle. I en undersökning från 2019 svarar tre av fyra tillfrågade att ”jämställdhet mellan könen är viktigt”. I samma studie svarar hela 92 procent att samhället inte är jämställt (Jämställdhetsmyndigheten 2019).

Boken *Feminism på riktigt* (Stenberg 2022) undersöker hur de svenska riksdagspartierna ser på jämställdhet.

Feminism på riktigt visar att de flesta av riksdagspartierna har jämställdhetspolitiska förslag som gynnar dem som har högre inkomster. Om målet om ett jämställt samhälle ska uppfyllas, där alla har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter oavsett kön, då kan inte de som har sämst jämställdhet i sin vardag räknas bort. Jämställdhetsarbetet måste ha ett jämlikhetsperspektiv, och ta hänsyn till både klass och inkomstskillnader.

Jämlik jämställdhet är ett begrepp som är hämtat från LO:s årliga rapport Jämställdhetsbarometern, och det används också i boken *Feminism på riktigt* (Stenberg 2022). Jämlik jämställdhet kombinerar fyra olika aspekter: arbetsmarknad och arbetsliv, familjeliv, trakasserier och våld samt makt, inflytande och representation. Se illustration nedan.

Figur 1: Jämlik jämställdhet i fyra områden.

Jämlik jämställdhet kan beskrivas som ett analysverktyg som kombinerar den klassiska definitionen av jämställdhet – med målet att män och kvinnor har samma rättigheter och skyldigheter, med jämlikhet – där fokus läggs på klass och inkomstskillnader. Analysverktyget synliggör strukturella orättvisor som annars inte syns.

Den teoretiska modellen är användbar för att förstå och mäta hur jämlikhet och jämställdhet – klass och kön – samspelar. Den består av fyra separata delar som var och en visar på orättvisor och tillsammans förklarar komplexiteten i problembilden. Genom den här modellen synliggörs vad som gör att arbetarkvinnor har en särskilt utsatt situation i samhället. Lönerna är som redan nämnts lägre än bland andra grupper, och arbetsvillkoren generellt sämre. Men det är också här representationen är som sämst liksom utsattheten och risken för sexualisering, sexuella trakasserier och övergrepp – både i hemmet och på arbetsplatserna.

Kanske viktigast är modellen för att tydliggöra vilka grundläggande förbättringar som är nödvändiga för att arbetarkvinnor som grupp ska

få det bättre. Områden som samhället bör fokusera på för att skapa jämlik jämställdhet och som politiken bör utgå ifrån.

Med målsättningar och metoder för att fånga in dessa stora grupper av kvinnor i jämställdhetsprojektet, får även andra kvinnor och män det bättre. Det är med andra ord inte bara kvinnor med låga inkomster som tjänar på att arbetsmiljön på svenska arbetsplatser blir bättre, att osäkra anställningar minimeras, att barnomsorg finns tillgänglig utanför arbetstid och att det ska gå att jobba ett helt arbetsliv utan att slita ut sig.

För att analysera och ge förslag på hur svenska hushåll med allra sämst marginaler redan före krisen ska få det bättre i levnadskostnadskrisen behöver klass och kön kombineras. Hela samhället tjänar på att den stora gruppen arbetarkvinnor får det bättre. Annorlunda uttryckt: det går inte att få ett jämställt samhälle om inte arbetarkvinnorna får det bättre.

Med en jämlik jämställdhet som både mål och metod inkluderas alla. Här ställs fokus in på förbättringar för de kvinnor som har det allra svårast – ekonomiskt men också med sämre arbetsvillkor och mindre möjligheter att förena arbete och familj.

I den här rapporten tillämpas samma metod som i boken *Feminism på riktigt*. Utifrån modellen om jämlik jämställdhet anges samma grundkriterier för att uppnå jämlik jämställdhet, det vill säga hur politikerna strävar mot att alla arbetarkvinnor ska kunna:

1. leva på sin inkomst
2. jobba ett helt arbetsliv
3. kombinera jobb och familjeliv.

I den här rapporten ligger fokus på det första av kriterierna – att kunna leva på sin inkomst. Det är nämligen i första hand i detta som krisens effekter märks i ett akut första skede.

I rapporten görs en särskild fördjupning om situationen för ensamstående mammor, liksom utlandsfödda kvinnor med arbetaryrken. Alltså de grupper som redan hade allra sämst förutsättningar innan krisen.

2. Ojämlighetens ekonomiska förlorare

Sverige var en gång världens mest jämlika land. Inkomstskillnaderna var de lägsta som någonsin uppmätts någonstans. 1984 var Ginikoefficienten, mätverktyget som används för att mäta inkomstskillnader, så låg som 0,2 (Almqvist 2016).

Sedan dess har klyftorna ökat kraftigt mellan dem med stora och dem med små inkomster. 2021 låg Ginikoefficienten på 0,33 (SCB 2023).

Ojämligheten är fortfarande mindre i Sverige än i många andra länder. Men utvecklingen i Sverige går alltså åt fel håll: inkomstskillnaderna mellan rika och fattiga och mellan långtidsutbildade och arbetare ökar.

Ett sätt att visa på den här ökande skillnaden över tid är genom att se på SCB:s statistik över invånarnas inkomster.

Ser man till hela befolkningen ser det positivt ut. Medianinkomsten har ökat med hela 76 procent mellan 1991 och 2021. Många har fått det mycket bättre under den tidsperioden. Men de allra rikaste är de största vinnarna. Den mest välmående tiondelen av svenskarna har ökat sina inkomster med hela 166 procent under de senaste 20 åren. Det är en fyra och en halv gånger större ökning jämfört med den fattigaste tiondelen som bara fått 37 procent mer i inkomst sedan 1991 (SCB 2023f).

Hushållen med låg ekonomisk standard har också blivit fler, visar SCB:s siffror. 1991 hade sju procent låg ekonomisk standard (SCB 2019b), och andelen har sedan dess ökat kraftigt. I den senaste mätningen räknas närmare 15 procent av svenskarna in här (SCB 2023g).

Underhållsstöd och underhållsbidrag

När barnet bor hos den ena föräldern den mesta tiden ska den andra föräldern betala underhållsbidrag, som föräldrarna kommer överens om.

Underhållsbidraget ska användas till barnets boende, mat och fritidsintressen. Om föräldrarna inte kommer överens eller om det inte finns kontakt med den frånvarande föräldern går det att ansöka om underhållsstöd hos Försäkringskassan.

Till och med den månad då barnet fyller 7 år är fullt underhållsstöd 1 673 kronor i månaden.

Från och med månaden efter att barnet har fyllt 7 år är beloppet 1 823 kronor.

Från och med månaden efter att barnet har fyllt 15 år är beloppet 2 223 kronor i månaden.

Källa: Försäkringskassan 2023c.

VAD KOSTAR DET ATT LEVA FÖR SVENSKA HUSHÅLL?

För att förstå vad knappa resurser och fattigdom är behöver de genomsnittliga inkomsterna och utgifterna användas som jämförelse.

År 2021 var medianinkomsten 325 500 kronor per år för kvinnor och för män 390 400 per år.¹ För ett hushåll med två sammanboende föräldrar och två barn 2021 är medianen 718 700 kronor i disponibel årsinkomst.

Ensamstående mammor med två barn har i genomsnitt 352 000 kronor per år i disponibel inkomst, men ökningen sedan 1991 är endast 43 procent (SCB 2023a).

Enligt Konsumentverkets beräkningar för 2023 kostar en familj med två vuxna och två barn mellan 6 och 9 år boende i en mellansvensk stad 25 760 kronor i månaden. Detta är exklusive hyra för bostad och med Konsumentverkets brasklapp om att priserna har hunnit öka på flera

¹ I SCB definieras medianinkomsten som en sammanräkning av alla skattepliktiga inkomster men inte kapitalinkomster (SCB 2023a).

poster sedan de publicerade uträkningen i början av året.

En familj med en vuxen och två barn i samma ålder på samma typ av ort som exemplet ovan visar på kostnader på 18 960 kronor per månad, också exklusive hyra och sådant som sparande (Konsumentverket 2023)

Det är inte bara inkomst av lön som avgör disponibel inkomst. Samtliga föräldrar får barnbidrag, och de som har fler än ett barn får flerbarnstillägg.

Ensamstående föräldrar som inte får ekonomisk ersättning från den frånvarande föräldern kan ansöka om underhållsstöd från Försäkringskassan. År 2021 betalades underhållsstöd ut för 199 000 barn. 82 procent av föräldrarna som ansökte om och fick stödet var kvinnor (Försäkringskassan 2023a).

Det finns också ett bostadsbidrag som är särskilt riktat till barnfamiljer och som är inkomstprövat. Som mest betalas 4 200 kronor om det finns mer än två hemmavarande barn. Bidraget minskar om en ensamstående förälder tjänar mer än 148 000 kronor per år eller 74 000 för vardera maken i en sammanboende familj (Försäkringskassan 2023b).

Som en yttersta lösning, när inkomsterna inte räcker till för att klara de nödvändiga utgifterna, finns försörjningsstödet. Stödet betalas bara ut när alla andra möjligheter är uttömda. Bland annat ställs oftast krav på att man ska ha sålt sådant som bil och bostadsrätt innan man kan få försörjningsstöd. Ersättningen är ett absolut existensminimum.

Riksnormen för försörjningsstöd varierar över tid. 2022 var den 13 660 kronor för en samboende familj med två barn mellan 7 och 10 år och 10 880 kronor för en ensamstående med två barn i samma ålder (Socialstyrelsen 2021). För år 2023 är riksnormen för samma familjer 14 850 respektive 11 830 kronor (Socialstyrelsen 2022a).

År 2021 fick 182 000 svenska hushåll försörjningsstöd. Bland dessa fanns 117 000 barn. Bland dessa är knappt hälften barn i familjer som mottagit stöd under en längre tid. Nästan 14 procent av alla ensamstående kvinnor med barn fick försörjningsstöd vid den mätningen (Socialstyrelsen 2022b).

ARBETARKVINNORNA HAR DRAGIT NITLOTTEN

Kvinnor som grupp har generellt sett sämre inkomster än män. Bland män i åldern 30–39 år med eftergymnasial utbildning är den genomsnittliga årsinkomsten 462 000 jämfört med kvinnornas 401 000 kronor.

Ser man till dem med kortare utbildning är skillnaden ännu större. Bland män som är 30–39 år med högst gymnasial utbildning är den sammanräknade förvärvsinkomsten på ett år runt 100 000 kronor högre än kvinnor i samma ålder och med samma utbildningsnivå. I rena pengar innebär det 382 000 kronor jämfört med 272 000 kronor år 2021

för män respektive kvinnor (SCB 2023d).

Arbetarkvinnor har alltså dragit en rejäl ekonomisk nitlott. Och det har blivit allt mer orättvist över tid. År 2000 var löneskillnaderna visserligen oskäligt stora. Men då kunde det räknas i tiotusental snarare än i hundratusen kronor per år. Anledningen är tydlig. Män i alla samhällsklasser har ökat sina inkomster betydligt mer än kvinnorna (ibid.).

Gruppen arbetarkvinnor är inte liten oavsett hur man mäter. Hela 54 procent av svenska kvinnor ingår. Och även om vi bortser från klasstillhörighet och bara ser till inkomstnivåer hade så många som varannan kvinna – 49 procent – 2021 en månadsinkomst på högst 26 500 kronor innan skatt. Samma andel bland män var 35 procent (ibid.).

Läggs dessutom ett filter på med utländsk bakgrund märks ännu tydligare inkomstskillnader. Bland svenskfödda är medelinkomsten 444 000 kronor för män och 358 000 kronor för kvinnor per år. Bland utlandsfödda män är medelinkomsten 329 000 kronor jämfört med 258 000 bland utlandsfödda kvinnor (SCB 2023c).

Skillnaderna i inkomst är alltså stora på grund av kön, klass och etnicitet.

Förklaringen till de låga inkomsterna bland utlandsfödda är att de i större utsträckning än svenskfödda har lågbetalda jobb. Enligt SCB är en av fyra med enkla jobb ”utan krav på särskild yrkesutbildning” födda utanför Sverige (SCB 2017b).

De låga inkomsterna får konsekvenser för hushållens ekonomi. Enligt SCB saknar en av fyra kvinnor i åldern 30-49 år de marginaler som krävs för att kunna betala en oväntad utgift på 13 000 kronor. Motsvarande andel bland män i samma ålder är en av fem (SCB 2022a).

INTE BARA EKONOMIN SOM BLIVIT SÄMRE

Det är inte bara lönerna som är orättvisa beroende på kön och klass.

Sannolikheten är dubbelt så stor att en person i arbetarklassen är tidsbegränsat anställd jämfört med övriga grupper. Sju av tio tidsbegränsat anställda är arbetare (Alfonsson 2022). Särskilt slår detta, liksom sämre arbetsmiljö, mot arbetarkvinnor.

Genomsnittslönen för en arbetarkvinna är 26 400 kronor enligt LO. Det ska jämföras med arbetarmannens 29 400 kronor per månad (LO 2023a). En stor löneskillnad i sig, men i praktiken blir den ännu större då siffrorna är uppräknade till heltid. Mer än hälften av landets arbetarkvinnor jobbar nämligen deltid – ofrivilligt (LO 2023b).

Förklaringen är att den här gruppen inte erbjuds heltidstjänster eller garanterade antal arbetstimmar i samma utsträckning som arbetarmän eller tjänstemän.

Endast fyra av tio av landets arbetarkvinnor har fasta heltidstjänster.

Motsvarande andel bland arbetarmän är 75 procent (Larsson 2022).

Det finns samstämmig forskning som visar hur otrygga arbetsvillkor hänger ihop med otrygghet i livet. En studie från Umeå universitet befäster sambanden mellan tillfälliga anställningar och högre risk för psykisk ohälsa. Det handlar enligt Anna-Karin Waenerlund om en mindre benägenhet att säga ifrån på arbetsplatsen men också en större ekonomisk oro (Waenerlund 2013). En Sifundersökning som gjorts bland timanställda, där majoriteten har en månadsinkomst under 25 000 kronor, visar att inkomsten bland nio av tio varierar från månad till månad och att åtta av tio kvinnor anser att jobbet är otryggt ekonomiskt.

Stressen och ohälsan är också som högst i de kvinnodominerade sektorerna. Folkhälsomyndigheten visar även de på tydliga kopplingar mellan låga inkomster och psykisk ohälsa. Det är nästan fyra gånger vanligare med svår ångest bland dem med ekonomiska problem som inte klarar löpande utgifter jämfört med dem som inte har ekonomiska problem. Ungefär en av tio med dålig ekonomi har suicidtankar jämfört med en på 30 bland dem som saknar problem.

Hela sex av tio kvinnor som inte klarar löpande utgifter har sömnbesvär och var fjärde lever med allvarlig psykisk påfrestning (Folkhälsomyndigheten 2022).

Kvinnor har dubbelt så höga sjukpenningtal jämfört med män och har enligt Försäkringskassan 41 procents större risk att insjukna i stressrelaterad psykisk ohälsa (Försäkringskassan 2022). Enligt statistiken är sannolikheten att en person i arbetarklassen är tidsbegränsat anställd dubbelt så stor som bland tjänstemän. De tidsbegränsade anställningarna har dessutom ökat över tid bland arbetare, medan de minskat bland tjänstemännen. Här finns också en könsskillnad. 25 procent av arbetarkvinnorna har en visstidsanställning jämfört med 18 procent av arbetarmännen och 12 respektive 10 procent av tjänstemannakvinnor och tjänstemannamän (Larsson 2020).

Arbetsmiljöverkets rapporter visar att stressen är högre i kvinnodominerade yrken i vård och omsorg, men också pressen. Sex av tio har för mycket att göra samtidigt som möjligheten att påverka sin arbetssituation är minimal.

Långa och slitiga arbetsliv drabbar arbetarkvinnor också på sikt. Fler kvinnor än män lämnar arbetslivet i förtid på grund av fysiska orsaker. Var tionde kvinna i ett arbetaryrke har tvingats till förtida pensionering från 60 års ålder (ISF 2018).

I inflationens spår sker nu stora nedskärningar i välfärden. Under hösten 2022 beräknade Sveriges kommuner och regioner, SKR, att kommunerna hade behövt en höjning av statsbidragen med mellan 20 och 30 miljarder för att kompensera för kostnadsökningar. I budgeten höj-

des de generella statsbidragen bara med sex miljarder. Detta innebär att kommunerna kommer att behöva skära ner. Färre personal och minskad bemanning i välfärden, som domineras av kvinnor, är förödande för arbetsmiljön och ett akut hot mot kvinnors möjlighet att kunna jobba ett helt arbetsliv. Men även långsiktigt om inte tillräckligt görs politiskt för att kompensera för levnadskostnadskrisen (SKR 2022).

ENSAMSTÅENDE MAMMOR OCH UTLANDSFÖDDA KVINNOR I ARBETARYRKEN – DE REDAN MEST UTSATTA

Människor som ingår i den fattiga delen av Sverige har ofta flera saker gemensamt. En stor andel är kvinnor och har kortare utbildning. Många har också utländsk bakgrund, och många är ensamstående med barn. Bland ensamstående kvinnor med minst tre barn är 44 procent långvarigt fattiga. Motsvarande andel bland sammanboende föräldrar med barn är knappt sex procent.

Klass, kön och etnicitet är tre faktorer som i allt större utsträckning hänger ihop med fattigdom i vårt land.

I sju av tio hushåll med barn bor barnen med två sammanboende föräldrar. Men i hela 16 procent av hushållen med barn bor barnen med en ensamstående mamma, totalt 313 000 hushåll.

Och här finns en klasskillnad. Det är vanligare att hushåll med sammanboende föräldrar har minst en förälder med eftergymnasial utbildning jämfört med hushåll med ensamstående föräldrar. Tre av tio sammanboende jämfört med fem av tio ensamstående mammor (och fyra av tio ensamstående pappor) har högst gymnasieutbildning (SCB 2022b).

Ser man även till föräldrarnas bakgrund syns en kompletterande tydligare trend. Det är betydligt vanligare med ensamhushåll bland utlandsfödda – det går ett ensamhushåll på fyra samboende familjer – jämfört med svenskfödda föräldrar där motsvarande andel är en på sex (SCB 2022c).

Läggs klass och etnicitet samman när hushållstyper studeras, blir det ännu lättare att förstå hur ekonomisk utsatthet drabbar ensamhushåll och särskilt kvinnor med utländsk bakgrund.

Ekonomisk utsatthet efter bakgrund

58 procent av ensamstående mammor

med utländsk bakgrund har högst gymnasieutbildning.

47 procent av ensamstående mammor

med svensk bakgrund har högst gymnasieutbildning.

50 procent av ensamstående pappor

med utländsk bakgrund har högst gymnasieutbildning.

42 procent av ensamstående pappor

med svensk bakgrund har högst gymnasieutbildning

43 procent av sammanboende

ursprungliga föräldrar med utländsk bakgrund har högst gymnasieutbildning.

27 procent av sammanboende

ursprungliga föräldrar med svensk bakgrund har högst gymnasieutbildning.

Källa: SCB 2022c²

Risken för fattigdom bland ensamstående mammor och utlandsfödda kvinnor har ökat över tid. Från nio procent bland svenskfödda ensamstående mödrar 1998 till 27 procent 2017, och från 20 procent till 56 procent bland utrikesfödda dito. Risken har alltså ökat trefaldigt för båda grupperna men är dubbelt så stor om mamman är född utomlands jämfört med i Sverige (Samzelius 2020).

Även SCB visar att av de barn som riskerar ”varaktigt låg inkomststandard”, det vill säga att leva i relativ fattigdom i tre år i rad, har barn till en ensamstående mamma tre gånger högre risk jämfört med barn till sammanboende föräldrar. De som har två utrikesfödda föräldrar har

2 Uppgifterna är hämtade ur SCB:s Statistikdatabas och gäller båda könen, barn 0–17 år, sammanboende ursprungliga föräldrar/ ensamstående mor/ ensamstående far, utländsk bakgrund / svensk bakgrund, förälder/föräldrar med högst gymnasial utbildning – andel av totalen.

en tio gånger förhöjd risk jämfört med barn vars föräldrar är födda i Sverige (SCB 2019a).

Bland barn med föräldrar med högst förgymnasial utbildning har risken för låg ekonomisk standard – det vill säga inkomster under 60 procent av medianinkomsten – ökat, visar Folkhälsomyndigheten. Från 58 till 68 procents risk mellan 2011 och 2019. Även bland barn till föräldrar med högst gymnasial utbildning syns samma trend, dock på lägre nivåer. Här har risken för låg ekonomisk standard ökat från 20 till 24 procent under samma tidsperiod (Folkhälsomyndigheten 2021).

DYRARE ATT VARA ENSAMSTÅENDE FÖRÄLDER

I separerade familjer finns det i dag inget som tvingar den frånvarande föräldern att betala den faktiska kostnaden för sitt barn, utan detta regleras i privata överenskommelser. Saknas sådana överenskommelser reglerar Försäkringskassan detta genom underhållsstöd, vilket redan nämnts tidigare i rapporten.

För ett ensamhushåll är allt dyrare när utgifter för boendet inte delas mellan två inkomster. Enligt Swedbanks beräkningar för 2023 kostar ett ensamboende med ett femårigt barn i genomsnitt 16 310 kronor i månaden jämfört med 23 540 kronor för ett samhushåll. Den ensamstående föräldern betalar alltså 4 540 kronor mer per månad jämfört med en samboende förälder (Swedbank 2023). För varje tillkommande hemmavarande barn och ju äldre barnen blir, desto dyrare blir det att finansiera ett ensamhushåll jämfört med ett samhushåll.

Det är tydligt att det stöd som samhället ger till ensamhushåll med barn inte täcker upp för de faktiska utgifterna.

INTE BARA LÖNEN SOM AVGÖR

En viktig anledning till att Sverige en gång blev världens mest jämlika land är vårt samhälles mekanismer för utjämning. För låginkomsttagare och särskilt för barnfamiljer utan stora inkomster har stödsystemen varit avgörande.

Socialförsäkringar som föräldraförsäkringen, generella bidrag som barnbidrag och behovsprövade stöd som bostadsbidrag, men också familjepolitiska åtgärder som barnomsorg, har kompenserat för inkomstbortfall och extra utgifter för den som lever med barn.

Den kompensatoriska effekten har dock avtagit markant över tid.

I början av 2000-talet lyckades de familjepolitiska stöden lyfta två tredjedelar av barnfamiljerna ur fattigdom. Mellan 2003 och 2009 minskar den här effekten från 65 till 42 procent, och sedan 2014 ligger den

fattigdomsdämpande effekten stabilt på en tredjedel. Framför allt har de behovsprövade stöden, bostadsbidrag och bostadsbidraget minskat, med sammanlagt 1,5 miljarder kronor årligen mellan 2000 och 2017 (Salonen, T. 2019). Bostadsbidraget är också tekniskt krångligt, vilket gör att många som behöver stödet inte ens kan söka.

ÖKADE LEVNADSKOSTNADER FÖR DE FATTIGASTE

Att låginkomsttagares inkomster har halkat efter över tid är en sak, vilket är allvarligt i sig. Under samma period har kostnadsnivåerna också ökat för nödvändigheter som boendeutgifter och andra grundläggande levnadskostnader, även innan den pågående krisen, vilket sammanlagt kan förklara de vidgade klyftorna mellan dem som har råd och dem som inte har det. Detta förklarar varför den fattigaste femtedelen av befolkningen efter utgifter för boende bara har fått 1 000 kronor mer i disponibel inkomst under de senaste 20 åren medan den rikaste femtedelen har fått 25 000 kronor mer per år.

Katalys visar i rapporten *Alla får det inte bättre* hur boendekostnaderna har ökat mer än dubbelt så mycket i jämförelse med andra utgifter, särskilt sedan 1990-talet (Salonen, T. 2019). I genomsnitt går en femtedel av svenska hushålls disponibla inkomster till hyra. Mest betalar ensamstående föräldrar i hyresrätter, där så mycket som en tredjedel av intäkterna går till boendet (SCB 2022d). Ensamstående föräldrar är också den grupp som mest ser bostadsutgifterna som en börda för hushållets ekonomi. En av fem anser detta jämfört med en av 50 sammanboende utan barn och en av tolv sammanboende med barn (SCB 2020).

Det är en större andel bland höginkomsttagare som äger sitt boende, jämfört med låginkomsttagare. Enligt SCB äger 88 procent av den rikaste fjärdedelen sin bostad (bostadsrätt eller ägt småhus) medan detsamma gäller 46 procent bland den fattigaste fjärdedelen (SCB 2017a). Och boendeformen har alltmer blivit en statusmarkör över tid. I början av 00-talet var villaägarnas inkomster 21 procent högre än hyresrättsinnehavarnas. År 2020 hade skillnaden ökat till 46 procent (Hyresgästföreningen 2022b).

Att de med låga inkomster inte äger sitt boende i större utsträckning kan främst förklaras med att det krävs kontantinsatser för att få bolån. Ofta krävs även både tillsvidareanställning och en viss årslön. Enligt Hyresgästföreningens uträkning är det dyrare att bo i hyresrätt än i bostadsrätt. Skattesystemet gynnar ägda boenden och det blir flera tusen-

lappar billigare att betala för en villa varje månad än för en hyrd lägenhet (Hyresgästföreningen 2022a).

I en majoritet av svenska kommuner finns samtidigt för få bostäder. Nio av tio svenskar bor i kommuner med bostadsbrist. Särskilt märks detta i storstäderna. I en tredjedel av kommunerna rapporteras brist på bostäder med rimliga boendekostnader (Hyresgästföreningen 2022a)

Som en konsekvens av detta har också andrahandsmarknaden för bostäder blivit större. Kostnaderna för andrahandslägenheter har också bara ökat. Bara under 2022 ökade genomsnittskostnaden med 4,7 procent, en dubblering från normalläget enligt Blocket (TT 2022).

3. Levnadskostnadskrisen slår hårdast mot arbetarkvinnorna

Levnadskostnadskrisen, eller ”cost of living crisis”, är ett internationellt begrepp som beskriver den minskning av disponibla inkomster som prisökningarna på framför allt energi och den omfattande inflationen fört med sig.

Begreppet har använts i Storbritannien för att förklara hur inkomsterna inte följt med de stigande priserna sedan 2021 (Hourston 2023).

Enligt en mätning i EU är den största oron just nu de ökade levnadskostnaderna. Hela 93 procent anger detta och fyra av tio har svårt att betala räkningar just nu (News European Parliament 2023).

OECD har noterat stigande inflation och reallönesänkningar i hela OECD. Matpriserna har inte ökat så här mycket på nästan femtio år (Fahlman, F. 2022).

Enligt Konjunkturinstitutet syns en historiskt ovanlig utveckling i Sverige, där sju år av reallöneökningar suddats ut (Fahlenius 2023). I till exempel byggbranschen har de reala lönesänkningarna uppgått till 5,6 procent, nivåer som Medlingsinstitutet uppger att de aldrig tidigare sett (Christensen 2022).

I januari 2022 var inflationen i Sverige 3,9 procent och i december samma år 10,2 procent (SCB 2023e). Matkostnaderna har stigit mer än andra kostnader. För en genomsnittlig familj har priset på en matkasse ökat med hela 21,3 procent under 2022 (Matpriskollen 2022), och det finns inga tecken på avmattning. Bara under januari ökade matpriserna med ytterligare 1,4 procent (Cederblad, J. 2023).

Under samma period har flera räntehöjningar gjorts, vilket framför allt påverkar kostnader för bolån. Fram till maj 2022 låg styrräntan på 0 procent. Sedan dess har räntan gått upp till tre procent (februari 2023), och ytterligare räntehöjningar är att vänta (Riksbanken 2023).

Enligt Svenska Handelskammarens beräkningar innebär bara den senaste ränteökningen med 0,5 procentenheter att ett genomsnittligt småhus i Sverige kostar 10 000 kronor mer per år.

Även hyresrätterna har blivit dyrare, och särskilt i vissa delar av landet. Under 2022 ökade hyrorna i Emmaboda med 4,42 procent och i Hultsfred med tre procent (Pettersson, C. 2022). Inför hyresförhandlingarna 2023 kommer hyresvärdarnas anspråk bli än högre på grund av den höga inflationen 2022. Enligt en sammanställning gjord av tidskriften

Hem & Hyra i mitten av februari 2023 ville hyresvärdar i Stockholms län höja hyrorna med i snitt över nio procent. Efter förhandlingar med Hyresgästföreningen har värdar som Svenska Bostäder och Familjebostäder landat i en hyreshöjning på 4,45 procent för 2023. En hyra på 7 000 kronor i månaden höjs alltså med 311 kronor i månaden eller drygt 3 700 om året (Karlsson, I. 2023).

Det är inte svårt att se hur det här påverkar arbetarkvinnor och särskilt ensamstående mammor. Förutom höjda mat- och hyreskostnader har också de skenande energi- och bränslekostnaderna gjort att den disponibla inkomsten kraftigt minskat.

Enligt en uträkning från Länsförsäkringar har kostnaden för el ökat från 1 000 kronor till cirka 9 000 kronor i månaden för ett hus i Malmö mellan december 2020 och december 2022. Mest märks ökningen i Stockholms län där boendekostnaderna för ett typhushåll ökar med 18 200 kronor per år (Bergquist, U. 2022).

Om de ökade kostnaderna för höjd boränta och matutgifter läggs till beräknas de totala utgifterna för familjen i Malmö ha ökat från 17 349 kronor i månaden till 32 398 kronor på två år. Motsvarande ökning syns i hela landet, men i Luleå beräknas ökningen vara från 4 933 kronor till 16 938 kronor (Bergquist 2022).

Sekotidningen visar genom en beräkning hur mycket lönerna skulle behöva öka för att man ska ha råd med samma utgifter som före krisen. En lön på 22 000 kronor i månaden behöver öka med 1 980 kronor för att man inte ska gå minus på grund av inflationen (Gunnars, L. 2022). Det är en ökning med nio procentenheter – dubbelt upp mot fackens krav i avtalsrörelsen 2023.

Med de ökade priserna har en ökad belåning uppmärksammas. Särskilt är det låginkomsttagare, ungdomar och hushåll som har det knäppt, enligt Finansinspektionen (Rosell, R. 2022).

Bland dem med skulder till Kronofogden – 400 000 människor – lever 160 000 på existensminimum. Under våren 2023 rapporteras en ökning av ansökningarna om skuldsanering till Kronofogdemyndigheten. Under våren 2023 har myndigheten sett en ökning på mellan 10 och 15 procent jämfört med samma period våren 2022 (TT 2023). En tydlig trend är att kvinnorna blir fler, särskilt de yngre kvinnornas skulder ökar (Lindberg, A. (2022).

Kronofogden för statistik över svenskarnas skulder, som bara har ökat över tid. Sedan 2016 har skulderna till myndigheten ökat med 194 miljoner kronor i månaden. En av orsakerna till ökningen anges vara de stora möjligheterna till att handla på kredit och att ta snabba lån (Kronofogden 2021).

En Sifundersökning genomförd av Hyresgästföreningen, Majblom-

man, Rädda Barnen och Röda Korset i mars 2023 visar att oron för ekonomin är stor. Särskilt bland ensamstående föräldrar med inkomster under 35 000 kronor i månaden, där var tredje upplever en mycket stor oro och var fjärde har fått svårt att betala räkningar. Hela tre av tio i den här gruppen har haft svårt att köpa näringsrik mat till familjen varje dag i veckan och var fjärde har lånat pengar för att klara grundläggande utgifter. Så många som en av sju har tagit blancolån eller kredit.

KVINNORS VITNESMÅL – NÄR PENGARNA INTE RÄCKER TILL

Som redan har konstaterats finns det tydligt urskiljbara grupper som redan före levnadskostnadskrisen levde på marginalerna. Risker var redan i normalläget större för kvinnor i arbetaryrken, utlandsfödda kvinnor och ensamstående mammor att inte ha en tillräcklig inkomst för att klara utgifterna.

Men hur ser deras situation ut nu när krisen försvårat livet ytterligare?

Den statistik och de fakta som kunnat illustrera det ekonomiska läget finns ännu inte framtagna. Det finns ännu inga hopräknade data på samhällsnivå som kan beskriva hur krisen har slagit.

Däremot finns det sammanställningar och det finns röster – många röster – som kan beskriva vad som har hänt. Som kan visa på hur deras liv försvårats sedan den ekonomiska krisen slog till.

ENKÄTUNDERSÖKNING OCH INTERVJUER

Organisationen Makalösa Föräldrar samlar ensamstående föräldrar i hela landet. När Makalösa Föräldrar genomförde en undersökning i november och december 2022 fick de in 355 svar. Och svaren skiljer sig från dem de fått vid tidigare undersökningar. Enligt Makalösas Föräldrars ordförande Christina Olsson kan detta förklaras av att krisen redan hunnit få svåra konsekvenser.

Bland dem som svarat på enkäten är nio av tio kvinnor. Det är uppenbart att ekonomin är ett stort problem. Så många som två av tre svarar att de är oroliga och stressade för sin ekonomi. Åtta av tio upplever stress varje dag eller flera gånger i veckan. Hälften har någon gång varit sjukskrivna på grund av stressrelaterade sjukdomar som utmattningssymptom.

Som tillägg till enkätundersökningen har två separata djupintervjuer gjorts. En förfrågan gjordes i en sluten Facebookgrupp för ensamstående mammor. Två kvinnor som är ensamstående med barn och som har det ekonomiskt svårt kontaktade mig för en intervju. De har berättat om hur krisen har påverkat dem, om sina rädslor och hur de hanterar vardagen.

De redan fattiga har det tuffast

Värst är det för kvinnorna med lägst intäkter. En kvinna i 30-årsåldern beskriver att hon är stressad varje dag och inte vet om hon och barnet kan bo kvar: ”Ekonomi går åt helvete. Riskerar bli bostadslös nu till månadsskiftet om socialtjänsten inte hjälper mig.” En kvinna i 40-årsåldern som lever på en mycket låg inkomst skriver:

”Jag äter oftast bara frukost, en deciliter havregrynsgröt för att ha råd att ge barnen tillräcklig och bra mat, sedan äter jag lite av kvällsmålet med dem, deras eventuella rester och dricker mycket vatten.”

En annan kvinna med en mycket låg inkomst skriver att hon inte har mat så att det räcker månaden ut. En annan kvinna med samma låga inkomst skriver:

”Jag köper maten barnet kan äta och själv försöker jag baka eller äta gröt för att få ihop måltiderna så ekonomiskt som möjligt.”

Desperationen är stor bland en majoritet av de tillfrågade i enkäten, när resurserna som knappt räckte före krisen nu inte räcker alls.

Väljer bort tandläkarbesök

Det är tydligt att den ekonomiska knappheten gör att många väljer bort sådant som inte är absolut nödvändigt. I enkäten svarar så många som sex av tio att de avstår från att gå till tandläkaren på grund av den ekonomiska situationen. Bland dem som avstått från ett sådant besök har tre av tio inte varit hos tandläkaren på mer än fem år.

Att tandhälsa och ekonomi hänger ihop vet vi redan. I en SVT-undersökning från 2019 bekräftas att av dem med disponibla inkomster på mindre än 177 000 kronor om året väljer fler att ersätta en utdragen framtand med en brygga, vilket är billigare än en protes, jämfört med dem som tjänar bättre. Fler väljer också att ha en glugg bland dem med lägst inkomster (Grill & Sima 2019).

Väljer bort att äta

Men det är inte bara tandvård som prioriteras ned. Hela sex av tio ensamstående svarar att de brukar laga billigare mat till sig själva för att kunna prioritera maten till barnen. Det är många som beskriver hur de ökade matkostnaderna påverkar det redan svåra livet.

En kvinna i 30-årsåldern med låg inkomst skriver:

”Vi får köpa mindre mat och äta mindre portioner. Jag kan inte köpa kläder till mig utan prioriterar barnet. Vi kan inte utföra aktiviteter

längre på grund av att jag inte har råd att tanka. Jag har fått skjuta på räkningar.”

En annan kvinna i 40-årsåldern beskriver hur matinköpen har förändrats:

”Äta mindre protein, mer av potatis och pasta. Hoppa grönsaker, kan inte ta hänsyn till variation och det som är nyttigt.”

En kvinna i 30-årsåldern skriver att hon lånar pengar för att kunna köpa mat.

De ökade priserna har slagit hårt

Att matpriserna höjts har redan fått stora konsekvenser för många mammor i undersökningen. En kvinna i 40-årsåldern beskriver vad de ökade kostnaderna gjort:

”Livet som är redan inte bra blir ännu sämre med de ökade kostnaderna/inflationen. Vi har ens råd att köpa begagnade vinterjacka och vinterskor denna säsongen. Vi klarar oss med kampanjpris mat men nu butiken kör knappt kampanjpris. Varorna blev dyrare istället särskilt grönsaker o frukt som barnen behöver mycket av.”

En kvinna i 50-årsåldern med en mycket låg inkomst skriver om hur matkostnaderna ökar:

”Mitt barn har celiaki och är selektiv i sitt ätande. Just ost, bröd och mejeri är det som gått upp extremt mycket i pris och det äter barnet mest. En hushållsost på extrapris kostade förr 49 kronor. Nu kostar samma hushållsost 99 kr på extrapris. Det är dubbelt så mycket! Smöret kostade förr 12 kronor på extrapris. Nu kostar det 27 kronor. Brödet kostade förr 19 kronor, nu kostar det 34 kronor. Prisökningen är ENORM!”

Barnens oro ökar

Trots att de ensamstående mammorna prioriterar att skära ned på sådant som inte rör barnen är det tydligt att de ändå påverkas.

Hela tre av tio svarar att deras barn är oroliga för ekonomin, vilket är en större andel än tidigare år. Och det är inte så konstigt att även barnen känner av de tuffare tiderna och hur de påverkar familjen.

Sex av tio beskriver att de inte kan bekosta barns fritidsaktiviteter som kostar pengar i den omfattning de önskar, och två av tio har inte råd med sådana utgifter alls.

Flera mammor svarar också att de till och med avslutat barnens fritids när ekonomin nu blivit tuffare.

Går räkningarna att betala?

Många av kvinnorna i enkätundersökningen beskriver stressen i att inte veta om månadens räkningar går att betala. Många är rädda att bli vräkta och många lånar pengar för att köpa det allra mest nödvändiga.

Som en kvinna i 40-årsåldern med låg inkomst skriver:

”Riktigt dåligt, ännu mindre i plånboken och man har inte råd att handla mat, betala elräkningen. Jag är tyvärr orolig att jag kommer bli vräkt för att man inte har råd att betala räkningar. Mat är ju första prioritering.”

En annan kvinna med en inkomst under 10 000 kronor i månaden skriver om hur hon nu tvingas handla mat på kredit.

”Ja definitivt, pengarna som knappt räckte till innan räcker inte längre. Handlar mat på kredit.”

En kvinna i 20-årsåldern med låg inkomst beskriver vad som står på spel:

”Ligger alltid efter med el och andra räkningar och får tigga in pengar från familj. Tex när elen stängs av så de blir ett akut läge.”

Den ökade stressen när det ändå inte går

Strategierna som kvinnorna vittnar om är flera. Många tvingas åka runt till olika mataffärer för att hitta de billigaste produkterna. Många drar ned på sådant som inte är absolut nödvändigt, och prioriterar sina barns välmående framför sitt eget. Och trots att barnens välmående prioriteras larmar mer än hälften av Sveriges tio största kommuner om att det går åt mer skolmat just nu. Särskilt tydligt är det på måndagar och fredagar, och det gäller alla måltider: skolfrukost, lunch och mellanmålen.

Oron och stressen för att hålla ihop som förälder trots den ekonomiska pressen är genomgående stor bland de tillfrågade. En kvinna i 40-årsåldern berättar hur hon försöker hålla masken inför barnet:

”Jag oroar mig men försöker ha ett stabilt sinne när det gäller mitt barn och inte göra henne rädd.”

Många beskriver hur deras strategier inte räcker till just nu. Som en kvinna i 30-årsåldern:

”Jag kan inte ge barnen det de behöver. Näringsrik mat, varma kläder etc”. En annan skriver hur hon ”gråter och sover dåligt på grund av oro.”

En kvinna i 40-årsåldern med låg inkomst beskriver hur barnens möjligheter har försämrats med krisen:

”Pratade med barnen (idag efter skolan) om att vi kommer ha internet och vanliga tv-kanaler, men inga andra tjänster och att de inte kommer få träna någonting av det som de önskat (karate och Zumba) pga hyreshöjning, matkostnader och elen. Sa också att vi bara har 77 kr denna månaden (hade glömt förnya bostadsbidraget, så det kommer retroaktivt -hoppas jag-) så vi kan bara äta av det vi har hemma. Jag tror de blev mest ledsna av det, för jag är ingen mästerkock och de gillar inte konserver och varma grönsaker. Jag avskyr att vara jag just nu!”

Har inga marginaler

Genom en Facebookgrupp för ensamstående mammor kommer jag i kontakt med två kvinnor som går med på att bli intervjuade. En av kvinnorna kan vi kalla för Linda. Linda är 45 år och sjukskriven efter att ha blivit utbränd. Hon har sedan ett tag tillbaka en disponibel inkomst på 12 000 kronor i månaden. När sjukdomen slog till hade hon ett vikariat, och så länge det pågick fick hon sjuklön. Men så fort vikariatet tog slut sänktes ersättningen.

Linda har en dotter på fem år, men undviker att handla när flickan är med.

– Det blir så jobbigt när hon vill ha saker som jag inte kan köpa. Jag måste alltid säga nej. Jag kan inte köpa någonting till henne som hon vill ha.

Dottern frågar ibland varför de aldrig går till lekland eller åker till simhallen, berättar Linda, som andra barn gör. Men de har inte råd med vare sig utflykter eller att gå på kompisars kalas. Varje månad går den lilla familjen back och hittills har de klarat sig på håret när Lindas familj har kunnat låna ut ungefär 1 500 kronor per månad. Men det finns ingenstans att vända sig om det handlar om större utgifter:

– Jag är livrädd för att kylan eller frysen ska gå sönder. Varje gång maskinerna knäpper tänker jag att de har slutat fungera. Om tvättmaskinen går sönder måste jag tvätta kläderna för hand. Men jag har verkligen inte råd med att köpa nya köksmaskiner och jag kan omöjligt få banklån.

Det finns inget utrymme för inköp av egna kläder. Däremot köper hon emellanåt kläder begagnat åt dottern.

– Det blir alltid kläder i en till två storlekar för stort. På så sätt kan hon ha kläderna längre och det blir billigare.

Till sommaren går lånen på bostadsrätten ut och ska omförhandlas. Detta är ett stort orosmoment för Linda som är helt övertygad om att hon hade varit frisk från sin utmattningssjukdom nu om ekonomin inte varit så ohållbar. Hennes läkare säger åt henne att skynda långsamt, att tillfrisknandet från utmattningen måste ta tid. Men själv känner hon att

det är omöjligt:

– Om jag inte hela tiden gick back hade jag sannolikt tillfrisknat snabbare. Nu har jag inte kunnat återhämta mig utan i stället är stressen högre än förut.

Oväntat stor hyreshöjning

En ytterligare kvinna som intervjuas anonymt till den här rapporten, som vi kallar för Narin, är 46 år och har flyttat till Sverige från kurdiska Irak. Narin har fyra barn, varav två bor hemma, en elvaårig son och en åttaårig dotter. Pappan till barnen har flyttat tillbaka till hemlandet och betalar ingenting för barnen.

Hon är barnskötare och jobbar heltid på förskola. Varje månad har hon mellan 16 000 och 19 000 kronor att leva på. Nyligen fick hon en stor hyreshöjning och betalar nu närmare 9 000 kronor i månaden i hyra.

– Jag fick en lönehöjning på jobbet, men när hyran nu blir 500 kronor dyrare i månaden får jag ändå mindre pengar kvar än innan lönehöjningen.

På kontot har hon just nu 9 000 kronor. Det finns inget utrymme för oväntade utgifter. Och detta är tillsammans med oron för ytterligare hyreshöjningar, berättar hon, den största skräcken:

– Jag lånar ibland pengar av vänner. Gör avbetalningsplaner och betalar av. Men det går inte om det är mer än kanske 1 000 kronor. Mina vänner har inte heller så mycket pengar över.

Ensam som ensamstående

Narin beskriver livet som stressigt med mycket ångest. Sonen har autism och behöver mycket hjälp. Han har ont och behöver särskild mat. Lägenheten ligger högst upp i huset och där finns ingen hiss, vilket gör det svårt för sonen. Hon har försökt byta lägenhet men inte lyckats.

– Lägenheten är för dyr och den är ofräsch och har en dålig planlösning. Jag vill inte bo kvar, jag har aldrig trivts här inne.

Hon har ingen annan familj i Sverige och känner sig ensam, allt hänger på hennes axlar. Hon har övervägt extrajobb, men kan inte lämna barnen ensamma.

– När barnen är sjuka, och de är sjuka ofta, då vabbar jag och är hemma. Men igår när jag vaknade och kände mig sjuk, då måste jag gå och jobba. Jag har inte råd att vara hemma när jag mår dåligt.

Den ekonomiska krisen har gjort att hon dragit in på sådant som tidigare var lite lyxigt. Som att ge barnen mjölk att dricka på kvällen.

– Förut kostade mjölken 11 kronor, nu kostar den 19 kronor. Så nu får de dricka vatten och ibland ger jag dem saft. Vi äter knäckebröd i stället för vanligt bröd.

Det finns inget utrymme för att göra roliga saker med barnen. För att ändå ge dem något av vad de vill ha köper Narin ibland varsin hamburgare för 15 kronor från McDonalds till dem.

Varför är det så orättvist?

Både Linda och Narin beskriver en stor frustration och en känsla av orättvisa.

– Varför ska jag som har betalat skatt i hela mitt liv inte få leva ett drägligt liv när jag är sjuk? Det sticker i ögonen när jag ser föräldralediga mammor med dyra vagnar. Att de som har två som försörjer familjerna får det så lätt, säger Linda.

Båda kvinnorna uttrycker hur stressigt det är att ha hela ansvaret för barn och hem, att få allt att funka praktiskt men att också ha det ensamma ansvaret för ekonomin.

– Sverige är ett rikt land. Jag förstår inte varför politikerna inte gör det lättare för oss som är ensamma att ta hand om våra barn. Det är inte mitt fel att barnens pappa inte tar sitt ansvar, säger Narin.

När allt blir dyrare är det ännu viktigare, säger kvinnorna, att göra det lättare för ensamstående mammor med låga inkomster.

– Jag vill så gärna slippa tänka på pengar. Jag önskar att jag kunde göra roliga saker med mina barn, som andra kan, säger Narin.

Vad behöver bli bättre?

Linda beskriver hur avgifter som exempelvis för kollektivtrafiken gör att varken hon eller dottern tar sig någonstans längre bort än promenadavstånd.

Hon beskriver hur detta gör möjligheterna ännu mindre när det kommer till att träffa vänner och göra utflykter. En stor oro hon har är hur det ska gå när hon inom kort ska börja arbetsträna och ännu inte fått besked om ifall kostnaden för kollektivtrafik ersätts från Arbetsförmedlingen.

Narin vittnar om hur svårt det är att ha råd att vara sjuk när karensavdraget slår så hårt. Att hon undviker att sjukskriva sig själv för att kunna prioritera att vara hemma när barnen är sjuka.

Flera kvinnor påpekar i enkäten att det borde bli ett tydligare betal-

ningsansvar från den andra föräldern. Enklare regler för att få bostadsbidrag, ökat underhållsstöd och kostnadsfri barnomsorg nämns också av flera.

Arbetsituationen upplevs som ett utbrett problem, där kvinnorna utan trygga jobb lever med en osäkerhet om boende och möjlighet att planera framåt.

Känslan av tillkortakommande i att inte kunna ge sina barn kläder eller bekosta fritidsaktiviteter tär på många av kvinnorna i enkäten.

Att vara ensamt ansvarig tas också upp av många tillfrågade mammor. Den extra stressen i att hålla ihop för barnens skull samtidigt som allt hänger på dem själva.

Det blir uppenbart, både i enkätsvaren och i intervjuerna, att den akuta situation som många lever i just nu medför problem som redan fanns tidigare. Det har med andra ord funnits gott om tillfällen för politiker att komma åt den utbredda fattigdomen också före levnadskostnadskrisen.

Det blir tydligt att det både är fler som lever i en akut dålig ekonomisk situation nu och att de som redan hade det dåligt har fått det ännu värre. Läget är med andra ord akut och kan inte blundas för.

4. Krisbekämpningen hittills – på arbetarkvinnornas bekostnad

Hur har krisbekämpningen sett ut hittills?

Sveriges nuvarande regering bygger på Tidöavtalet som är ett avtal mellan Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna och som presenterades den 14 oktober 2023.

Avtalet är en överenskommelse om hur dessa fyra partier, de tre regeringspartierna och samarbetspartiet Sverigedemokraterna, ska styra Sverige under de närmaste fyra åren. Dessutom ska de fyra partier komma överens om statens budget.

I Tidöavtalet har Tidöpartierna kommit överens om direktiv till samarbetsprojektet ”Tillväxt och hushållsekonomi”. Det behandlas på knappt fem sidor i det 66 sidor långa dokumentet. Som jämförelse ägnas 19 sidor, nästan en tredjedel, åt migrations- och integrationsfrågor.

”Den övergripande inriktningen för den ekonomiska politiken under mandatperioden”, skriver partierna i Tidöavtalet, ska vara ”att motverka arbetslöshet och stärka Sveriges tillväxtförmåga.” Partierna utlovar konkreta förslag för att ”Öka arbetsutbudet”, vilket av allt att döma ska åstadkommas genom politik som känns igen från den så kallade ”arbetslinje” som Fredrik Reinfeldt och finansminister Anders Borg stod för under Alliansregeringen 2006 till 2014. Det vill säga en politik som går ut på att sänka ersättningar (både bidrag och ersättningar från socialförsäkringarna) så att det blir mer ”lönsamt” att jobba. ”Bidragssystemen ska inte vara utformade så att de låser in människor i bidragsberoende”, som det står i avtalet på sidan 55.

Det är tydligt att Tidöavtalet föreslår en politik som gynnar andra grupper än arbetarkvinnorna.

Tidöpartierna vill ”lätta kostnadstrycket mot hushållen”. Detta exemplifieras dock med lägre priser på energi, drivmedel och bolån: förslagen är alltså tydligt riktade mot den del av befolkningen som har råd med bil och som har haft råd att skaffa ett ägt boende. Tidöavtalet innehåller inga förslag för lägre matpriser (trots att Ebba Busch viftade med en falukorv under valrörelsen) eller lägre hyror, vilket skulle vara viktigare för Sveriges arbetarkvinnor.

Bland reformerna känns mycket igen från tidigare borgerliga regeringar. Tidöpartierna vill se ”lägre administrativa kostnader för företagen”, men föreslår inga åtgärder mot företag som utnyttjar arbetstagarer,

och avtalet nämner bara arbetsmiljö i ett avsnitt som handlar om sjukvården, och arbetsvillkor bara i samband med lärare. Arbetsmiljön och arbetsvillkoren på arbetsplatser som domineras av arbetarkvinnor, som äldreomsorgen, besöksnäringen och handeln, nämns inte alls.

I stället för att föreslå höjda skatter på företag och kapital för att minska ojämlikheten och bidra till investeringar i välfärden där en majoritet av arbetarkvinnorna arbetar, skriver Tidöpartierna att bolagsskatter och kapitalskatter ska vara ”konkurrenskraftiga” (sidan 57).

I stället för att lägga fram förslag om att sluta den orättvisa skattekliften mellan dem som betalar skatt på sin lön, som arbetarkvinnorna, och de som tar ut lön från sitt eget företag och därmed får en mycket lägre skattesats enligt de så kallade 3:12-reglerna, vill Tidöpartierna ytterligare förbättra villkoren för små och medelstora företag genom förändringar i 3:12-regelverket (sidan 57).

Tidöpartierna vill se ”lägre skatt på framför allt låg- och medelinkomsttagare”. En sådan skattesänkning skulle så klart gynna enskilda arbetarkvinnors plånböcker. Samtidigt är risken stor att det är arbetarkvinnorna själva som får betala för skattesänkningarna, eftersom skattesänkningar ofta leder till nedskärningar i den offentliga sektorn som både är en stor kvinnoarbetsgivare, och vars tjänster – som barnomsorg och äldreomsorg – är nödvändiga för att arbetarkvinnor ska kunna arbeta.

Tidöavtalet föreslår ”införandet av ett bidragstak”. Ett sådant tak kan bidra till att permanenta fattigdomen hos dem som tjänar minst. Ett bidragstak skulle också, beroende på hur det är utformat, göra att en höjning av barnbidraget, bostadsbidraget eller underhållsstödet inte skulle öka arbetarkvinnors inkomster, om höjningen gör att den som tar emot bidraget slår i ”bidragstaket”. Samtidigt finns det mycket svag evidens för att det är ”för höga bidrag” som gör att människor står utanför arbetsmarknaden. Det är inte incitament som saknas – utan möjligheter att ta ett jobb. I stället för att sänka människors inkomster skulle regeringen behöva öka investeringarna i de människor som i dag inte jobbar. Det kan handla om att förbättra kvaliteten på svenskundervisningen, att göra det möjligt för fler att gå relevanta yrkesutbildningar, delta i omskolningsprogram och olika typer av fortbildning. Det handlar också om att investera i samhällsservice, så att det är möjligt att ta bussen till jobbet, och till exempel ha tillgång till barnomsorg på kvällar och helger, vilket är en förutsättning för att många ensamstående ska kunna utöka sitt ”arbetsutbud”.

Det är också viktigt att påminna om att bidragstak som ska se till att, som det står i Tidöavtalet ”att den som kan arbeta, aldrig sammantaget kan få högre inkomster från bidrag än man skulle få genom eget arbete”

ofta räknar med barnbidrag i den inkomsten. Barnbidraget är dock en inkomst som är avsedd att täcka extra utgifter för barn. Om bostadsbidraget sänks för att en ensamstående mamma får flerbarnstillägg kommer det oundvikligen att drabba barnet.

Tidöpartiernas första budget följde i stort prioriteringarna i Tidöavtalet. Den gynnar andra grupper än arbetarkvinnor. Budgeten innebär nedskärningar på välfärden vilket kommer att drabba sektorer som är starkt kvinnodominerande. Efter att ha beräknat kostnaderna av inflationen efterfrågade SKR 20 till 30 miljarder extra till kommunerna för att bibehålla nuvarande nivå på skola, vård och omsorg. (SKR 2022). Tidöpartierna avsatte sex miljarder, och ”6 miljarder kommuniceras som en satsning när behovet är minst 20 miljarder bara för att upprätthålla dagens nivå” som Arena Idés chefsekonom Elinor Odeberg påpekade (Odeberg 2022).

Nedskärningarna på kommuner och regioner kommer också att drabba kollektivtrafiken, och många regioner kommer att tvingas höja avgifterna på busskortet. Samtidigt höjde Tidöregeringen reseavdraget på ett sätt som gynnar bilåkarna, vilket framför allt gynnar män som är mer bilburna än kvinnor som i högre utsträckning åker kollektivtrafik (Pelling 2022).

Som enskild grupp gynnades höginkomsttagare mest av budgeten, genom att regeringen inte gjorde något för att förhindra att brytpunkten för statlig skatt höjdes i takt med inflationen. Inkomstnivån för när en person ska betala statlig skatt på 20 procent höjdes från 46 242 kronor per månad till 51 158 kronor per månad (Myrén 2023). Detta resulterade i att personer som tjänar över 50 000 får en skattesänkning på 1 000 kronor (TT/Omni 2022).

Men konsekvenserna av budgeten kanske tydligast kan illustreras med vad den INTE innehöll. Viktigast: kommunerna och regionerna fick ingen kompensation från staten för de kostnadsökningar som orsakas av inflationen. Enligt Sveriges kommuner och regioner, SKR, hade staten alltså behövt höja statsbidragen med 20 till 30 miljarder. De höjdes bara med 6, vilket kommer att leda till att de flesta kommuner och regioner tvingas skära ner. Detta har direkta konsekvenser för arbetarkvinnor. Delse genom att välfärdstjänsterna som många kvinnor är beroende av för att kunna arbeta blir sämre, dels genom att de arbetarkvinnor som arbetar inom välfärden – i skolan, äldreomsorgen, barnomsorgen, sjukvården – riskerar såväl sämre villkor som sämre arbetsmiljö och – i värsta fall – att helt förlora jobbet.

Sammanfattningsvis: den politik som regeringen och Sverigedemokraterna hittills har föreslagit för att bekämpa levnadskostnadskrisen gynnar inte arbetarkvinnor. I stället gynnar den andra grupper, som

höginkomsttagare. Vad värre är: genom att föreslå en politik som kommer att leda till nedskärningar i välfärden kommer regeringen att ytterligare bidra till att försämra både sysselsättning och arbetsvillkor för de arbetarkvinnor som arbetar inom välfärden, och för alla arbetarkvinnor som är beroende av välfärden för sin försörjning.

5. Jämlik jämställdhet i tider av levnadskostnadskris – ett krispaket

Att minska ojämlikheten är viktigt i alla tider. Men vi vet från tidigare kriser att det är särskilt viktigt att se till att människor som redan har små resurser inte drabbas när tiderna är som tuffast. Detta är inte bara viktigt ur ett samhällsperspektiv, också på individnivå är det avgörande om insatser sätts in för att mildra krisens konsekvenser.

Forskning visar att 90-talskrisens långsiktiga effekter hade kunnat avhjälpas mer. IFAU visar i en rapport på bestående skillnader mellan personer från olika kommuner beroende på hur olika mycket sysselsättningen sjönk under finanskrisen (Engdahl och Nybom 2021). Personer med låga inkomster har halkat efter inkomstmässigt sedan 90-talskrisen. Enligt bedömningar från bland andra OECD beror de ökade klyftorna till stor del på att socialförsäkringssystemen inte följde med löneutvecklingen och därför kompenserade sämre (OECD 2015).

Risken finns att de som redan har det sämst också långsiktigt kan drabbas av den pågående krisen, om inget görs.

Och de som riskerar att drabbas – precis som under 90-talet – är de med redan knappa resurser och små marginaler. Arbetarkvinnor är en sådan grupp, där de som är ensamstående med barn och/eller är utlandsfödda är särskilt utsatta.

Med detta som ett faktum behöver vi ställa oss frågor om hur politiken kan ta ansvar för att göra situationen bättre för dessa kvinnor. Dels nu under pågående kris, dels inför framtiden. Vilka behov finns då med utgångspunkt i kriterierna för jämlik jämställdhet? Vilken politik behövs för att förhindra att krisen drabbar arbetarkvinnor?

ATT KUNNA LEVA PÅ SIN INKOMST

Att kunna leva på sin inkomst är grundläggande för jämlik jämställdhet. Samtidigt är det en stor utmaning för en växande grupp arbetarkvinnor – och särskilt för ensamstående mammor och utlandsfödda kvinnor.

De knappa marginalerna som fanns redan innan levnadskostnadskrisen är ännu knappare i dag, och för väldigt många räcker pengarna helt enkelt inte till.

Möjligheterna att klara av att betala räkningar och köpa det mest

nödvändiga är sämre än tidigare, trots att människor försöker leva på den billigaste tänkbara maten, minimera inköp av annat än mat, och alltid leta efter de billigaste varorna.

En del tvingas också ta lån, köpa mat på kredit eller låna pengar av anhöriga. Många är rädda för att tvingas flytta, kanske till och med bli hemlösa. Osäkerheten är stor när buffertar saknas för plötsliga utgifter. Många har inte råd med en hyreshöjning, vet inte hur de ska klara framtida räntehöjningar och ännu dyrare utgifter för att tanka bilen eller handla mat om inflationen ökar än mer.

Det säger sig självt att stress och psykiska påfrestningar ökar under sådana omständigheter.

Och det säger sig självt att läget är allra mest allvarligt för dem som har hemmaboende barn som de behöver försörja, men också har ansvar att skapa en trygg miljö kring. Särskilt svårt är det för ensamstående mammor, och särskilt för dem som inte har tillgång till avlastning eller hjälp.

De här barnens välmående riskerar att försämrats – fysiskt och psykiskt. Ovissheten som deras föräldrar upplever smittar av sig och barn kan ha svårt att förhålla sig till den fara som de vuxna signalerar finns.

ETT KRISPAKET FÖR JÄMLIK JÄMSTÄLLDHET

Vilka förbättringar behövs för att arbetarkvinnor, alltså de med allra sämst förutsättningar redan före krisen, inte ska drabbas ytterligare? Hur kan politiken göra det möjligt för arbetarkvinnor att kunna leva på sin inkomst, arbeta ett helt arbetsliv och kombinera jobb med familjeliv?

Krispaketet är indelat i tre delar. Förslagen är av generell karaktär och är inte uttömmande, utan ska ses som inspel till den politiska debatten. Förslagen grundar sig i den statistik och fakta som redovisats hittills, men kommer också från kvinnornas egna berättelser som den här rapporten ligger till grund för.

Den första delen handlar om förbättringar för arbetarkvinnor generellt kopplat till arbetsvillkor och lön. Den andra delen berör förbättringar i samhällets ekonomiska stöd kopplat till ensamstående mammors ekonomiska utsatthet. Den tredje delen föreslår sänkta avgifter för nödvändigheter som möjliggör för kvinnor med låga inkomster och deras familjer att vara en jämlik del av samhället. Totalt innefattar krispaketet 12 förslag som snarast behöver genomföras.

Det handlar om prioriteringar som det politiska styret på nationell nivå, men även på regional och kommunal nivå, behöver göra.

Här finns förändringar som har varit aktuella länge och som behöver genomföras. Men eftersom krisen är så pass djup och den redan slagit

så hårt, behöver ett krispaket tas fram och sjasättas snarast. Här behöver akuta åtgärder göras så att risken för fattigdom minskas och så att långsiktiga negativa konsekvenser avhjälpas.

Del 1: Bättre arbetsvillkor och löner för arbetarkvinnor

Arbetarkvinnor är en stor del av Sverige. Som redan nämnts utgör de 54 procent av alla landets kvinnor. Ser man bortom klasstillhörighet och bara till inkomstskillnaderna är kvinnor med löner under 25 000 kronor i månaden före skatt en lika stor andel.

Förslag 1: En nationell plan för jämställda löner

Att **höja lönerna** för de lägst avlönade i Sverige är ett viktigt krav från LO i årets avtalsrörelse. LOs lönekrav är de högsta på 25 år och dessutom innehåller lönekraven en kraftig låglönesatsning. Bland annat kräver LO att avtalens lägstalöner ska höjas med 1 371 kronor. (LO 2023c). Låglönesatsningen kommer att höja kvinnors löner mer än mäns. Detta är en grundläggande fråga om jämställdhet och rättvisa – jämlik jämställdhet.

Förslag 2: Heltid och tillsvidareanställning behöver bli norm på svensk arbetsmarknad

Helt avgörande för att få ökade inkomster för landets arbetarkvinnor är att erbjuda möjligheten att jobba **heltid**. LO (2023) har konstaterat att om arbetarkvinnor fick tillgång till heltidsjobb skulle deras löner i genomsnitt öka med 61 128 kr per år eller 5 094 kr i månaden. Som nämnts tidigare jobbar hälften av arbetarkvinnorna deltid eftersom arbetsgivaren inte erbjuder mer än så. Det säger sig självt att de här kvinnornas inkomster skulle öka rejält om de faktiskt kunde jobba så mycket som de behöver. Ofrivillig deltid är ett problem inte minst inom kommuner och regioner. Här krävs att kommun- och regionpolitiker agerar.

Delade turer, hyvling av arbetstiden och nollkontrakt är sådant som främst slår mot kvinnor i arbetaryrken. Den här typen av företeelser behöver regleras bort. Även här är det både ett politiskt och ett arbetsgivaransvar som krävs.

Visstidsanställningar är också betydligt vanligare i den här gruppen än bland både arbetarmän och tjänstemän. Regeringen behöver ta ansvar och göra **tillsvidareanställningar** till norm.

Rätt till heltid och till tillsvidareanställningar skulle inte bara öka inkomsterna bland arbetarkvinnor. Det skulle sannolikt också bidra till andra förbättringar, som förbättringar av kvinnors hälsa och känsla av trygghet.

Förslag 3: Avskaffa karensavdraget

Kommunal (2022) och LO (2022) driver sedan länge kampen för att avskaffa karensavdraget. Många arbetarkvinnor med låga inkomster ar-

betar i kontaktyrken där de oftare än andra utsätts för infektioner samtidigt som de inte kan jobba hemifrån. För att sjukdom inte ska drabba välfärdsarbetare orättvist hårt fysiskt och ekonomiskt behöver **karensavdraget tas bort**.

Förslag 4: Förebyggande satsningar på arbetsmiljö

Även **arbetsmiljöförbättringar** krävs för att ge bättre möjligheter att arbetarkvinnor ska kunna jobba tillräckligt mycket och tillräckligt länge. Aktörer som Sveriges Kvinnolobby (2019) och LO (2021) lyfter återkommande upp detta problem och vad som behöver göras. Det handlar i grunden om tillräcklig bemanning, men även att lokala och regionala skyddsombud får möjlighet att göra sitt jobb. Arbetsgivare behöver satsa mer på detta, då de är ansvariga för arbetsmiljön och för att förebygga arbetsmiljöproblem. Här kan inte minst bättre förebyggande arbetsmiljöarbete bland de offentliga och offentligt finansierade arbetsgivarna ge särskilt stora förbättringar i kvinnodominerade arbetaryrken. Regeringen bör utöka de regionala skyddsombudens tillträdesrätt, men också intensifiera det förebyggande arbetsmiljöarbetet samt införa tydligare sanktioner mot arbetsgivare som brister i sitt arbetsmiljöansvar.

Förslag 5: Återinförd avdragsrätt till fackmedlemskap

En återinförd **avdragsrätt för fackligt medlemskap** är viktigt för att så många som möjligt ska kunna ha råd att vara med i facket. Starka fackförbund med hög organisationsgrad kan driva på för förbättringar i arbetsvillkor och arbetsmiljö både nationellt och lokalt.

Del 2: Bättre ekonomiskt stöd till ensamstående mammor

Som nämnts tidigare i rapporten har de ensamstående mammorna blivit en ekonomiskt sett allt mer utsatt grupp över tid. En viktig anledning är att samhällets stöd för att kompensera för den frånvarande föräldern inte har följt med i kostnadsutvecklingen och därmed urholkats.

Det är dyrare att vara enförälderhushåll än att bo tillsammans och dela på kostnaderna. Detta är den enskilt viktigaste förklaringen till ensamstående mammors ekonomiska utsatthet redan före levnadskostnadskrisen. Det är även vanligare att utlandsfödda kvinnor och arbetarkvinnor med låga inkomster har ensamt ekonomiskt ansvar för sina barn.

För att kompensera upp och för att säkerställa att risken för fattigdom minskar i den här stora gruppen behöver statens stöd bli mer omfattande och mer träffsäkra.

Förslag 6: Ett moderniserat underhållsstöd med gemensamt föräldraansvar

En utgångspunkt bör vara att de **frånvarande föräldrarna** – oftast pappor – faktiskt betalar för halva kostnaden för sina barn. Här kan sam-

hället sätta mer press men också hjälpa till bättre på lokal nivå. Försäkringskassan bör få ett uppdrag att se över modeller för hur frånvarande föräldrar ska ta ett större juridiskt och ekonomiskt ansvar. Underhållsstödet behöver moderniseras så att ensamstående föräldrar och deras barn inte blir lidande när den andra föräldern brister i ansvar, vilket även Unizon (2022), riksförbundet för kvinnojourer, uppmärksammat.

Förslag 7: Höjda och indexerade barnbidrag, bostadsbidrag och underhållsstöd.

Staten behöver också kompensera för de extra kostnaderna som kommer med att vara ett enpersonhushåll när barn finns med i bilden. Riksförbundet Sveriges Makalösa Föräldrar (2022) menar att **Regeringen bör höja underhållsstödet**. När en ensamstående förälder går 4 600 kronor back varje månad jämfört med sammanboende, är det i den nivå som underhållsstödet bör höjas med.

Regeringen bör också höja barnbidraget på kort sikt kraftigt tills krisen har gått över, för att sedan utvärdera vad stödet bör ligga på i normala tider. Rädda Barnen, Majblomman, Hyresgästföreningen och Röda Korset menar alla att ett höjt barnbidrag är en av de viktigaste åtgärderna för att kortsiktigt hjälpa utsatta familjer (Berglund 2023). Även flerbarnstillägget behöver ligga på en rimlig nivå då det kompenserar för de extra kostnader som tillkommer med fler barn i hushållet.

Bostadsbidraget är en viktig livlina, och bör som en krisinsats höjas drastiskt för de barnfamiljer som drabbas värst ekonomiskt. Hyresgästföreningen (2023a) menar att bostadsbidraget behöver höjas permanent och följa de merkostnadsökningar som sker i samhället. Försäkringskassan bör också få ett uppdrag att förenkla och tillgängliggöra bostadsbidraget. Det måste bli enklare regler kring bidraget och det måste vara möjligt att söka för ensamstående föräldrar. Taket bör höjas liksom ersättningsnivåerna.

Samtidigt som de här stöden behöver höjas på grund av en lång tids eftersläpning i relation till den övriga ekonomin är det viktigt att stöden inte halkar efter igen. Därför måste stöden indexeras.

Förslag 8: En höjning av föräldrapenningen

Även **föräldrapenningens** lägstanivå på 250 kronor per dag bör ses över och som en krisåtgärd bör den höjas tillfälligt. En mer permanent höjning bör också ses över på sikt. Det är orimligt att grundnivån är så låg för dem som inte har jobbat eller har en för låg sjukpenninggrundande inkomst. Föräldrar med lägst inkomster får 7 500 kronor i månaden, vilket är orimligt lågt. En effekt av den låga föräldrapenningen är också att ekonomin avgör hur länge föräldrarna har råd att vara hemma med sina barn.

Del 3: Jämlik tillgång till samhället

Det borde inte vara en klassfråga huruvida kvinnor med låga inkomster och deras barn kan vara med i samhället på jämlika villkor.

Därför bör åtgärder vidtas för att ta bort hinder som helt i onödan stänger ute och försvårar för arbetarkvinnor och ensamstående mammor inklusive barn.

Förslag 9: En långsiktig plan för att bygga fler hyresrätter till rimliga hyror

Hyresgästföreningen (2023b) har sedan länge lyft att det behöver finnas tillräckligt med bra bostäder till rimliga priser så att det bättre går att leva på låga inkomster. Fler investeringar behöver göras i sådana bostäder och en långsiktig plan för att bygga bort bostadsbristen med lägenheter med rimliga hyror behövs.

Förslag 10: Avgiftsfri förskola och fritids med gratis frukost

En viktig åtgärd gäller barnomsorgen – förskolan och fritidsundervisningen – som i den pågående levnadskostnadskrisen blir en utgift som alldeles för många inte har råd med. Därför bör barnomsorg bli avgiftsfri för familjer med låga inkomster som en del av regeringens krispaket. Även skolan ska vara avgiftsfri och satsningar på gratis skolfrukost bör införas i kommunerna. Dessa åsikter delas av både Majblomman, Röda Korset och Rädda Barnen (Holmqvist & Arvidsson 2023).

Det är belagt att förskola har flera positiva effekter, bland annat på barns inlärning och hälsa och på lång sikt finns det ett samband mellan förskola och högre levnadsstandard (Folkhälsomyndigheten 2017). Därför bör **avgiften för förskola och fritids** också på sikt helt tas bort, liksom kostnaden för fritids efter skoltid.

Förslag 11: Tillgänglig barnomsorg för alla och alltid

Rätten till förskola bör även utökas helt för barn vars föräldrar är arbetslösa och föräldralediga, vilket inte är fallet i dag. För att kvinnor med låga inkomster ska kunna öka sina intäkter är det nödvändigt med tillgång till **barnomsorg utanför kontorstider**, något som LO lyft och ställt som krav i Jämställdhetsbarometern 2022. Regeringen bör föreslå

en lagstadgad tillgång till nattis (barnomsorg på helger, på kvälls- och nattetid) i alla kommuner, vilket långt ifrån är fallet i dag.

Förslag 12: Kostnadsfri kollektivtrafik och avgiftsfria fritidsaktiviteter för barn

För att säkerställa att familjer med låga inkomster har tillgång till samhällets alla delar bör kollektivtrafiken göras avgiftsfri. Som Majblomman (2022) har krävt bör kostnadsfri kollektivtrafik införas för alla barn. Samma sak gäller med tillgång till **fritidsaktiviteter** för barn och unga, där ekonomin i dag stänger ute. Som en del av ett krispaket bör dessa göras avgiftsfria.

6. Slutsatser

Det är tydligt att en jämlik jämställdhetspolitik – feminism på riktigt – skulle skapa ökad jämlikhet. Genom att särskilt lyfta de arbetarkvinnor som länge halkat efter, och särskilt lyfta dem som är ensamstående mammor, skulle levnadsstandarden höjas för en väldigt stor grupp människor i vårt land.

Detta har varit viktigt länge, men när levnadskostnadskrisen nu är ett faktum är det helt avgörande att särskilt göra livet lättare för dem som drabbas mest.

Här krävs investeringar som dels avhjälper för dem som behöver det mest under den akuta krisen här och nu. Men investeringarna krävs också för att på sikt inte öka på klyftorna ännu mer, vilket ekonomiska kriser annars tenderar att göra.

Investeringarna handlar om att kompensera tillräckligt mycket för att få alla hushåll att hamna på rätt sida av nollstrecket när månadens inkomster och utgifter läggs ihop.

Det handlar om att få familjer att klara sin ekonomi och det handlar om att barn ska slippa leva i barnfattigdom.

Genom de vittnesmål som återgivits i den här rapporten är det lätt att se hur stora behoven är. Det är svårt att missa hur barns hunger när maten inte räcker hemma gör att de äter mer i skolbetspisningen. Det är också svårt att blunda för de ensamstående mammor som oroar sig sjuka över hur de ska klara hyran, hur en oväntad utgift blir en katastrof eller hur de inte själva har råd att äta för att prioritera sina barns matintag.

Politikerna kan inte blunda för verkligheten. De måste lyssna på de här kvinnorna och höra deras vädjan. Nu krävs politisk handling som prioriterar jämlik jämställdhet och feminism på riktigt. Nu krävs ett krispaket för att driva tillbaka levnadskostnadskrisen.

Källförteckning

Alfonsson, J. (2022) *Det otrygga arbetslivet i Sverige: Dess framväxt och konsekvenser*. Studentlitteratur.

Almqvist, A. (2016). *Den ekonomiska ojämlikheten i Sverige*. LO.

Berglund, L. (2023) Fyra organisationer kräver åtgärder mot barnfattigdom. *Altinget*, 17 mars. <https://www.altinget.se/civilsamhalle/artikel/fyra-organisationer-kraver-aatgarder-mot-barnfattigdom>

Bergquist, U. (2022). Chocksiffror: Så mycket har kostnaderna ökat för familjerna. *TV4*, 1 december. <https://www.tv4.se/artikel/5QWUN-CUDrJm8hgTsltPYhe/chocksiffror-sa-mycket-har-kostnaderna-oekat-foer-familjer-runt-om-i-landet>

Cederblad, J. (2023) Matpriserna stiger nu ännu snabbare. *SVD*, 6 februari. <https://www.svd.se/a/4omMJ6/darfor-stiger-matpriserna-nu-annu-snabbare>

Christensen, N. (2022). Reallönerna i bygg rasar ”största sänkningen historiskt”. *Byggnadsarbetaren*, 6 september. <https://www.byggnadsarbetaren.se/reallonerna-i-bygg-rasar-storsta-sankningen-historiskt/>

Engdahl, M, Nybom, M. (2021). *Ekonomiska kriser får långsiktiga konsekvenser*. IFAU.

Fahlman, F. (2022). Matpriserna rusar – största ökningen på 47 år. *SvD*, 3 augusti. <https://www.svd.se/a/34WJve/matpriserna-rusar-storsta-okningen-pa-47-ar>

Fallenius, K. (2023). Efter rusande inflation – sju års löneökningar förlorade. *SVT*, 9 januari. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/inflationen-knaprar-pa-lonerna-da-kan-vi-fa-realloneokning-igen>

Folkhälsomyndigheten (2017). *Förskolans påverkan på barns hälsa – En genomgång av den vetenskapliga litteraturen*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/3addb7a81de44a8b8a8f4bfa-29b8306c/forskolans-paverkan-barns-halsa-01086.pdf>

Folkhälsomyndigheten (2021). *Låg ekonomisk standard (relativ), barn*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/tolkad-rapportering/folkhalsans-utveckling/resultat/inkomster-och-forsorjningsmojligheter/lag-ekonomisk-standard-barn/>
Folkhälsomyndigheten (2022). *Statistik om psykisk hälsa i Sverige*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/statistik-psykisk-halsa/>

Försäkringskassan (2022). *Sjukfrånvaro i psykiatriska diagnoser*. <https://www.forsakringskassan.se/download/18.7fc616c01814e-179a9f329/1656660446139/sjukfranvaro-i-psykiatriska-diagnoser-socialforsakringsrapport-2020-8.pdf>

Försäkringskassan (2023a) *Statistik om underhållsstöd*. <https://www.forsakringskassan.se/statistik-och-analys/barn-och-familj/statistik-om-underhallsstod>

Försäkringskassan (2023b) *Vilka får bostadsbidrag?* <https://www.forsakringskassan.se/statistik-och-analys/barn-och-familj/statistik-om-bostadsbidrag/vilka-far-bostadsbidrag>

Försäkringskassan (2023c) *Underhållsstöd från Försäkringskassan*. <https://www.forsakringskassan.se/privatperson/foralder/for-foraldrar-som-inte-lever-ihop/barnet-bor-hos-dig/underhallsstod-fran-forsakringskassan>

Gunnars, L. (2022). Lista: Så mycket mer lön behöver du för att inte gå minus. *Sekotidningen*, 5 oktober. <https://sekotidningen.se/safunkardet/lista-sa-mycket-mer-lon-behoover-du-for-att-inte-ga-back/>

Grill, M., Sima, L. (2019). Kartläggning: Stora skillnader i tandvård beroende på inkomst. *SVT*, 28 maj. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/kartlaggning-stora-skillnader-i-tandvard-beroende-pa-inkomst>

Holmqvist, A. & Arvidsson, J. (2023) *Kravet: Gratis frukost i skolan*. *Göteborgs-Posten*, 19 mars. <https://www.gp.se/nyheter/sverige/kravet-gratis-frukost-i-skolan-1.94779231>

Hourston, P. (2023). Cost of living crisis. *Institute for government*, 10 februari. <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainer/cost-living-crisis>

Hyresförhandlingsbloggen (2023) Ramavtalsförhandlingen klar, 8 februari. <https://hyresforhandlingsbloggen.se/>

Hyresgästföreningen (2022a) *Hyresrätt dyraste boendeformen*. <https://hurvibor.se/boendekostnader/jamfor-boendeformer/>

Hyresgästföreningen (2022b). *Tre av tio under fattigdomsgränsen*. <https://hurvibor.se/hur-vi-lever/levnadsstandard/Hyresgastforeningen> (2023a) *Hyresgästföreningen välkomnar regeringens beslut om det tillfälliga bostadsbidraget men vill se permanent höjning*. <https://www.hyresgastforeningen.se/aktuellt/extern-nyhet/hyresgastforeningen-valkomnar-regeringens-beslut-om-det-tillfalliga-bostadsbidraget-men-vill-se-permanent-hojning!tt-3343193/>

Hyresgästföreningen (2023b). *Stoppa bo-orättvisan!* <https://www.hyresgastforeningen.se/var-politik/hyresgasternas-val/>

ISF Inspektionen för Socialförsäkringen (2018). *Tidigt utträde från arbetslivet bland kvinnor och män*. Rapport 2018:10. <https://isf.se/download/18.6e75aae16a591304896b9e/1565330421382/Tidigt%20uttr%C3%A4de%20fr%C3%A5n%20arbetslivet%20bland%20kvinnor%20och%20m%C3%A4n-ISF-Rapport%202018-10.pdf>

Kallifatides, M. & Sjöberg, S. *Alla får det inte bättre – Om den ökande ojämlikheten i Sverige och varför den är ett problem*. *Katalys*.

Karlsson, I. (2023). Så mycket höjs hyran i Stockholm 20 – se hela listan. *Hem & Hyra*, 17 februari. <https://www.hemhyra.se/nyheter/sa-mycket-hojs-hyran-i-stockholm-2023-se-hela-listan/>

Kommunal (2012) *Barnomsorg på obekvämtid - för vem?* <https://blogg.kommunal.se/utredare/2012/03/01/barnomsorg-pa-obekvam-tid-for-vem-2/>

Kommunal (2022) *Internationella kvinnodagen 2022: Slopa karensavdraget!* <https://www.kommunal.se/nyhet/internationella-kvinnodagen-2022-slopa-karensavdraget>

Konsumentverket (2023). *Koll på pengarna – Tips och råd om din*

ekonomi. <https://www.konsumentverket.se/globalassets/publikationer/privatekonomi/koll-pa-pengarna-2023-konsumentverket.pdf>

Kronofogden (2021). *Rekordhög skuldbelopp skickas till Kronofogden*. <https://kronofogden.se/om-kronofogden/nyheter-och-press/pressmeddelanden/2021-02-02-rekordhoga-skuldbelopp-skickas-till-kronofogden>

Larsson, M (2020). *Anställningsformer år 2020 – Fast och tidsbegränsat anställda efter klass och kön år 1990-2020*. LO.

Larsson, M. (2022) *Lönerapport 2022*. LO. https://www.lo.se/start/lo_fakta/lonerapport_ar_2022

Lindberg, A. (2022). Unga kvinnors skulder hos Kronofogden har fördubblats. *DN*, 2 november. <https://www.dn.se/ekonomi/unga-kvinnors-skulder-hos-kronofogden-har-fordubblats/>

LO (2018). *Fast heltid 2017*. https://www.lo.se/start/lo_fakta/fast_heltid_procent_2017

LO (2019). *Orsaker till deltidarbete 2018*. https://www.lo.se/start/lo_fakta/orsaker_till_deltidsarbete_2018

LO (2022) *Avskaffa karensavdraget – för alla och för alltid*. https://www.lo.se/start/nyheter/avskaffa_karensavdraget_for_alla_och_for_alltid

LO (2022) *Sveriges jämställdhetsbarometer 2022*. https://www.lo.se/start/lo_fakta/sveriges_jamstalldhetsbarometer_2022

LO (2023a) Arbetande kvinnor förlorar 5 000 kronor per månad på deltid (Pressmeddelande) <https://via.tt.se/pressmeddelande/arbetande-kvinnor-forlorar-5-000-kronor-per-manad-pa-deltid?publisherrId=3235798&releaseId=3341962&lang=sv>

LO (2023b) *Arbetande kvinnor förlorar 5 000 kronor per månad på deltid.* https://www.lo.se/start/pressmeddelanden/arbetande_kvinnor_foerlorar_5_000_kronor_per_manad_pa_deltid

LO (2023c) *Avtalsrörelsen 2023 - fakta och argument.* https://www.lo.se/start/avtalsrorelsen_2023_fakta_och_argument

Majblomman (2022) *Vinstlott eller nitlott? Gratis kollektivtrafik för barn minskar socialt utanförskap.*

https://majblomman.se/wp-content/uploads/2022/10/Rapport_Kollektivtrafik_L%C3%A5gupp%C3%B6st.pdf

Matpriskollen (2022). *Så här mycket dyrare är din matkasse i år. 24 december.* <https://matpriskollen.se/2022/12/sahar-mycket-dyrare-ar-din-matkasse-i-ar/>

Myrén, K. (2023). *Så blir din skatt 2023 – räkna ut din nya lön. 23 januari.* <https://www.tn.se/ekonomi/25291/sa-blir-din-skatt-2023-rakna-ut-din-nya-lon>

News European Parliament (2023). *Europeans concerned by cost of living crisis and expect additional EU measures.* 12 januari. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230109IPR65918/europeans-concerned-by-cost-of-living-crisis-and-expect-additional-eu-measures>

OECD (2015). *Sweden - Policy Brief: Inequality.* <https://www.oecd.org/sweden/sweden-achieving-greater-equality-of-opportunities-and-outcomes.pdf>

Pelling, L. (2022) ”Budgeten är en backlash för jämställdheten” i *Dagens Arena*. <https://www.dagensarena.se/opinion/budgeten-ar-en-backlash-jamstalldheten/>

Pettersson, C. (2022). *Landets högsta hyreshöjning hos Birgitta – kolla listan över årets värstinghöjningar. Hem & Hyra, 16 september.* <https://www.hemhyra.se/nyheter/442-procents-hyreshojning-hos-brigitta-hem-hyra-har-kartlagt-arets-varstinghojningar/>

Rosell, R. (2023). Skuldlandet: Så sköt svenskarnas skulder upp i Euro-
patoppen. *Aftonbladet*, 4 januari. [https://www.aftonbladet.se/mineko-
nomi/a/4oO2q9/skuldlandet-sa-skot-svenskarnas-skulder-upp-i-euro-
patoppen](https://www.aftonbladet.se/mineko-
nomi/a/4oO2q9/skuldlandet-sa-skot-svenskarnas-skulder-upp-i-euro-
patoppen)

Salonen, T. (2019). *Välfärd inte för alla – Den ekonomiska familjepoliti-
kens betydelse för familjer i ekonomisk utsatthet*. Rädda Barnen.

Samzelius, T. (2020) *A vicious circle of silent exclusion: family homeless-
ness and poverty in Sweden from a single mother perspective*. Malmö
universitet.

SCB (2017a). *Låginkomsttagare bor ofta i hyresrätt*. [https://www.scb.se/
hitta-statistik/artiklar/2017/Laginkomsttagare-bor-ofta-i-hyresratt/](https://www.scb.se/
hitta-statistik/artiklar/2017/Laginkomsttagare-bor-ofta-i-hyresratt/)
SCB (2017b) *Stor andel utrikes födda bland personer med enkla jobb*.
[https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Stor-andel-utrikes-fod-
da-bland-personer-med-enkla-jobb/](https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Stor-andel-utrikes-fod-
da-bland-personer-med-enkla-jobb/)

SCB (2019a) *44 000 barn lever i familjer med varaktigt låg inkomst*.
[https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2019/44-000-barn-lever-i-fa-
miljer-med-varaktigt-lag-inkomst/](https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2019/44-000-barn-lever-i-fa-
miljer-med-varaktigt-lag-inkomst/)

SCB (2019b) *Inkomster och skatter: Inkomstrapport 2017: Andelen
med låg ekonomisk standard ökar*. Statistiknyhet från SCB 27 juni
2019. [https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushal-
lens-ekonomi/inkomster-och-inkomstfordelning/inkomster-och-skat-
ter/pong/statistiknyhet/inkomster-och-skat-ter-inkomstrapport-2017/](https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushal-
lens-ekonomi/inkomster-och-inkomstfordelning/inkomster-och-skat-
ter/pong/statistiknyhet/inkomster-och-skat-ter-inkomstrapport-2017/)

SCB (2020). *Boendekostnader en börda för 8 procent av befolkning-
en*. [https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2020/boendekostna-
der-en-borda-for-8-procent-av-befolkningen/](https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2020/boendekostna-
der-en-borda-for-8-procent-av-befolkningen/)

SCB (2022a) *Andel som saknar kontantmarginal, ULF 2021*. [https://scb.
se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsfor-
hallanden/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-silc/pong/ta-
bell-och-diagram/ekonomi-och-materiella-tillgangar/andel-som-sak-
nar-kontantmarginal-ulf-2021/](https://scb.
se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsfor-
hallanden/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-silc/pong/ta-
bell-och-diagram/ekonomi-och-materiella-tillgangar/andel-som-sak-
nar-kontantmarginal-ulf-2021/)

SCB (2022b). *Sju av tio familjer är en kärnfamilj*. [https://www.scb.se/
hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhal-
landen/barn-och-familjestatistik/pong/statistiknyhet/barn--och-famil-
jestatistik-2021/](https://www.scb.se/
hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhal-
landen/barn-och-familjestatistik/pong/statistiknyhet/barn--och-famil-
jestatistik-2021/)

SCB (2022c) Tabell: *Familjetyp för hemmaboende barn och unga 0-21 år, antal efter kön, ålder, familjetyp, utländsk/svensk bakgrund, föräldrarnas utbildningsnivå och år.*

https://scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/barn-och-familjestatistik/#_Tabeller_i_Statistikdatabasen

https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_LE_LE0102_LE0102B/LE0102T17/table/tableViewLayout1/

SCB (2022d). Tabell: *Boendeutgiftsprocent, medianvärde, per hushåll, procent efter upplåtelseform, hushållstyp och år.*

SCB (2023a) *Inkomster för personer i Sverige.* <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/inkomster-for-personer/>

SCB (2023a). *Disponibel inkomst för hushåll efter hushållstyp 1991-2021.* <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/inkomster-och-inkomstfordelning/inkomster-och-skatter/pong/tabell-och-diagram/inkomster--hushall-riket/disponibel-inkomst-for-hushall-efter-hushallstyp-1991-2021/>

SCB (2023b), *Inkomstskillnaderna ökar I Sverige.* <https://www.scb.se/pressmeddelande/inkomstskillnaderna-okar-i-sverige/>

SCB (2023c). Tabell: *Sammanräknad förvärvsinkomst för boende i Sverige hela året efter region, kön, födelseregion, vistelsetid, år, ålder, tabellinnehåll och år.* https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_HE_HE0110_HE0110A/SamForvInk3/

SCB (2023d). Tabell: *Sammanräknad förvärvsinkomst, medelinkomst för boende i Sverige hela året, tkr efter utbildningsnivå, kön, ålder, inkomstklass och år.*

https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_HE_HE0110_HE0110A/SamForvInk1c/

SCB (2023e). *Underliggande inflation enligt KPIF, 12-månadersförändring, procent.* <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/priser-och-konsumtion/konsumentprisindex/konsumentprisindex-kpi/pong/tabell-och-diagram/konsumentprisindex-med-fast-ranta-kpif-och-kpif-xe/kpif-12-manadersforandring/>

SCB (2023f). Tabell: *Ekonomisk standard efter deciler 1991-2021*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/inkomster-och-inkomstfordelning/inkomster-och-skatter/>

SCB (2023g). Inkomster och skatter: Inkomströrlighet 2000–2020: Knappt en tiondel av befolkningen har varaktigt låg ekonomisk standard. Statistiknyhet från SCB 2022-03-24 8.00 <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/inkomster-och-inkomstfordelning/inkomster-och-skatter/pong/statistiknyhet/inkomstrorlighet-20002020/>

SKR (2022). *Besked om stöd till kommuner och regioner brådskar*. <https://www.dagenssamhalle.se/offentlig-ekonomi/kommunal-ekonomi/skr-s-fyra-kriskrav-pa-regeringen-vi-behover-snabba-besked/>

Socialstyrelsen (2021). *Riksnormen för försörjningsstöd 2022*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/dokument-webb/ovrigt/riksnormen-for-forsorjningsstod-2022.pdf>

Socialstyrelsen (2022a). *Riksnormen för försörjningsstöd 2023*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/dokument-webb/ovrigt/riksnormen-for-forsorjningsstod-2023.pdf>

Socialstyrelsen (2022b) *Statistik om ekonomiskt bistånd*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2022-6-7999.pdf>

Stenberg, L. (2022). *Feminism på riktigt – en granskning av riksdagspartiernas jämställdhetspolitik*. Premiss förlag.

Stockholms handelskammare (2023). *Nyra räntehöjningen: Så påverkas du med bolån*. <https://stockholmshandelskammare.se/nyheter/nya-rantehojningen-sa-paverkas-du-med-bolan>)

Sveriges riksbank (2023). *Styrränta, in- och utlåningsränta*. <https://www.riksbank.se/sv/statistik/sok-rantor--valutakurser/styrranta-in--och-utlaningsranta/>

Sveriges Makalösa Föräldrar (2022) *Sammanfattning av enkätresultat 2022*. <https://makalosa.org/artiklar/sammanfattning-av-enkatresultat-2022/>

Sveriges kvinnolobby (2019) Investera för en jämställd arbetsmiljö. <https://www.google.com/url?q=https://sverigeskvinnoorganisationer.se/wp-content/uploads/2020/02/Investera-f%C3%B6r-en-j%C3%A4mst%C3%A4lld-arbetsmilj%C3%B6-3.pdf&sa=D&source=docs-&ust=1680270663161447&usg=AOvVaw3okjriWIWnTM3m-RH35-YOd>

Swedbank (2023). *Levnadskostnader för vuxna, unga och barn 2023*. <https://www.swedbank.se/privat/vara-kundpaket/nyckelkund/vad-kostar-det-att-leva.html>

TT (2023). Stora civilsamhällesaktörer varnar: Barnfattigdomen ett akut problem. *Via TT*, 15 mars. <https://via.tt.se/pressmeddelande/stora-civilsamhallesaktorer-varnar-barnfattigdomen-ett-akut-problem-?publisherId=2159100&releaseId=3342327>

TT (2022). Betydande ökning av andrahandshyror. *SVD*, 30 juli. <https://www.svd.se/a/k625E6/betydande-okning-av-andrahandshyror>

TT (2023). Krisen får fler att söka skuldsanering. *DN*, 15 februari. <https://www.dn.se/ekonomi/krisen-far-fler-att-soka-skuldsanering/?fbclid=IwAR0EZg3G9HDgRydhTcEbPmP9YSVyixPmWYp2n-Y8ySCn-B48EoC1xOq7rasA>

TT/Omni (2022) Skattesänkning för rika nästa år. 11 november. <https://tt.omni.se/skattesankning-for-rika-nasta-ar/a/4o3qxG>

Unizon (2022) *Träffsäkert, Ett nytt bostads- och familjstöd (Bofast) och statlig underhållsreglering (SOU 2021:101)* <https://www.unizonjourer.se/aktuellt/remissvar/traffsakert-ett-nytt-bostads-och-familjstod-bofast-och-statlig-underhallsreglering-sou-2021-101/>

Waenerland, A (2013). *Temporary employment and illness*. Umeå Universitet. <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:646465/FULLTEXT01.pdf>

arena idé